

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ'NÜN YAPISI
VE
DÜNYA EDEBİYATINDAKİ İŞLEVİ

ÜMRAN KÜÇÜKİSLAMOĞLU

111611041

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SÜHA OĞUZERTEM

2014

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ'NÜN YAPISI VE
DÜNYA EDEBİYATINDAKİ İŞLEVİ

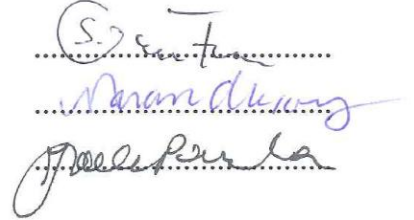
ÜMRAN KÜÇÜKİSLAMOĞLU

111611041

Tez Danışmanı: Dr. Süha Oğuzertem

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Nazan Aksoy

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Jale Parla

The image shows three handwritten signatures in blue ink, each written over a horizontal dotted line. The first signature is the most legible and appears to be 'Süha Oğuzertem'. The second signature is 'Nazan Aksoy' and the third is 'Jale Parla'.

Tezin Onaylandığı Tarih: 21.01.2014

Toplam Sayfa Sayısı: 74

Bütün hakları saklıdır.

Kaynak gösterme koşuluyla alıntı ve gönderme yapılabilir.

© Ümran Küçükislamoğlu

TEŞEKKÜR

Bütün hayatım boyunca olduğu gibi, tez sürecimde de eğitimime odaklanabilmem adına maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme, bu zorlu ve stresli dönemde beni yalnız bırakmayan kıymetli dostlarım Merve Kűçűkislamođlu, Ayőegűl Gürsel ve İpek ően'e; ne kadar zorlanırsam zorlanayım her zaman sabrı ve sevgisiyle yanımda olan Yalım Yarkın Őzbalcı'ya teőekkűr ediyorum. Onlar olmasaydı bu tez sonuca ulaőamazdı. Dűnya edebiyatına yönelmemi ve gerekli okumaları yapmamda kaynaklara ulaőmamı sağlayan David Damrosch 'a, mail aracılığıyla tezime ilgili sorularımı yanıtlayan Franco Moretti'ye, yıllardır ihtiyacım olduğu her an bana yardım eden, yönlendiren değerli hocalarım Prof. Dr. Murat Belge, Prof. Dr. Nazan Aksoy ve Prof. Dr. Jale Parla'ya; en çok da yalnızca tez döneminde değil, yedi senedir kahrımı çeken, yaptığım her őeyin "en iyi" olmasını sağlayan, hayallerime beni bir adım daha yaklaőtıran fikir hocam, tez danıőmanım Dr. Sűha Ođuzertem'e teőekkűrű bir borç bilirim.

ÖZET

Alfred Nobel'in (1833-1896) vasiyeti üzerine, 1901 yılından bu yana verilmekte olan Nobel Ödülleri'nin bir dalı olan edebiyat ödülleri çok tartışılan ve eleştirilen organizasyonlardan biri olsa da bu ödül şu an dünyanın en saygın ödülleri arasında gösterilmektedir. Diğer ödüllerden farkı, en eski ve saygın uluslararası edebiyat ödülü olması ve maddi karşılığının yüksek olmasıdır.

Bu çalışmada önce Nobel Edebiyat Ödülü'nün yapısı incelenmiş, ardından, yapılan eleştirilerin gerekçeleri ve bunlar göz önünde bulundurularak ödülün dünya edebiyatındaki işlevi tartışılmıştır. Dünya edebiyatı da Nobel Edebiyat Ödülü de temelde bazı seçimlere dayanmaktadır. İlk kez 1827'de Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) tarafından ortaya atılan "dünya edebiyatı" kavramı da büyük ölçüde çeviriye, dolayısıyla, yapılan bazı seçimlere bağlı bir sistemdir. Çevrilecek kitapların seçimi de çoğu kez eserlerin yazarlarının ve okuyucuların istekleri dışında yapılmaktadır. Aslında Nobel jürisinden tek farkları bu seçimi yapanların isimlerini İsveç Akademisi üyeleri gibi tek tek bilmememizdir.

Nobel Edebiyat Ödülü'nün karar aşamasında eserlerin bilinirliği ve değerlendirilmesi de çok büyük ölçüde çeviriye bağlıdır. Öncesinde çevrilmemiş olan eserler ise ödül aldıktan sonra çevrilmektedir. Böylece dünya edebiyatı alanında da ödül alan eserin değerlendirilebilmesi için fırsat yaratılmaktadır. Bu yönüyle Nobel Edebiyat Ödülü, dünya edebiyatını beslemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nobel Edebiyat Ödülü, İsveç Akademisi, çeviri, dünya edebiyatı

The Structure of Nobel Prize in Literature and Its Function in World Literature

ABSTRACT

Although Nobel Prize in literature, one of the branches of Nobel Prizes which are given upon the will of Alfred Nobel (1833-1896), is one of the most debated and criticized organizations, it is thought to be among the most prestigious prizes in the world. The difference from other prizes is its being the oldest and prestigious international literature prize and its substantial sum prize.

In this study, firstly, structure of the Nobel Prize in Literature and the reasons of criticism about it are examined, then its function in world literature is discussed in view of these reasons. Both world literature and Nobel prizes in literature depend on choices. World literature, which is first coined by Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) in 1827, is mostly tied to translation. The choice of works which will be translated is made out of the opinion of their writers and readers. The only difference from Nobel Committee is that we don't know the names of the people who decide.

Also, in the process of deciding about Nobel Prize in literature, consideration and evaluation of works also depend on translation. The works which are recognized in their mother tongue by the help of reports are translated after the Prize. And so, this work has a chance to be considered within the world literature. In this way, Nobel Prize in Literature supports the world literature.

Keywords: Nobel Prize in Literature, Swedish Academy, world literature, translation

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Teşekkür	i
Özet	ii
Giriş	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
Nobel Edebiyat Ödülü'nün Yapısı	5
A. Nobel Ödülleri ve Kurumları	5
i. Norveç Nobel Komitesi	7
ii. Karolinska Entitüsü	7
iii. İsveç Akademisi	9
iv. İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi	10
B. Nobel Edebiyat Ödülü Nedir?	10
C. Adayların Belirlenmesi ve Oylama	14
Ç. Diğer Uluslararası Edebiyat Ödülleri	16
D. İsveç Akademisi'nin Yapısı	19

İKİNCİ BÖLÜM

Nobel Edebiyat Ödüllerine Eleştirel Bakışlar ve Dünya Edebiyatı	25
A. Nobel Edebiyat Ödülü'nün Veriliş Nedenleri	25
B. İsveç Akademisi'nin Nobel Edebiyat Ödülü'ne Etkisi	32
C. Çevirinin Nobel Edebiyat Ödülü'ne Etkisi	38
Ç. Dünya Edebiyatı ve Nobel Edebiyat Ödülleri	42
Sonuç	47
Ek A	51
Ek B	59
Kaynakça	62

GİRİŞ

Nobel Edebiyat Ödülü, Alfred Nobel'in (1833-1896) vasiyeti üzerine, 1901 yılında, İsveç Akademisi üyelerinin oluşturduğu bir komite tarafından verilmeye başlanan uluslararası bir edebiyat ödülüdür. İlk kurulduğu yıldan bu yana çok konuşulan ve hakkında en fazla eleştiri yapılan ödüllerden biri olsa da bugüne kadar konuyla ilgili yeterli sayıda çalışma yapılmamıştır. Yapılan araştırmaların çoğunda, Nobel ödüllerinin tarihi incelenmiş, özellikle ödüllerden biriyle ilgili inceleme ise pek yapılmamıştır. Belli bir alandaki çalışmalar da ilgili yılda ödül alanlarla almayanların karşılaştırılması ve ödül kararlarının eleştirilmesi ya da olumlanmasıyla ilgilidir.

Bu çalışmada Nobel edebiyat ödüllerini incelememin temelinde bu ödülün okurlar üzerindeki etkisi yatmaktadır. Ne kadar eleştirilse eleştirilsin "Nobel Edebiyat Ödüllü" etiketi okuyucuları etkilemekte ve kitabı alıp okumaya özendirici bir neden haline gelmektedir. Peki bu etkinin temelinde yatan etmen nedir? Edebiyat alanındaki diğer ödüllerle kıyasladığımız zaman gözlemlenen farklar ödülün tarihinin hepsinden daha eskiye dayanması ve maddi karşılığının daha yüksek olmasıdır. Buna rağmen ödüller içerisinde en çok konuşulan olmasının sebebi nedir?

Önemi herkesçe kabul edilse de birçok eleştirmen ve okuyucu Nobel kurumunu eleştirmekte, İsveç Akademisi'nin kararlarını ve gerekçelerini çoğunlukla doğru bulmamaktadır. Akademi her sene ödülü neden ilgili yazara verdiğini açıklasa da bu, çoğunluğu tatmin etmemekte, kararların arkasında genellikle siyasi olmak üzere farklı nedenler aranmaktadır. 102 yıllık bir ödülün yalnızca siyasi nedenlerle verildiği düşüncesi her zaman doğru olmamakla birlikte tamamen yanlış da değildir.

Bir kurum tarafından verilen bir ödül olması sebebiyle, üyelerin siyasi görüşleri, edebiyata bakış açıları ve İsveç'in siyasi politikası, kararların verilme sürecinde etkili olmuştur. Fakat bu sorunun temel nedeni Nobel kurumunun yanlış politikası değil, ödülü verecek bu kurumun yapısının uluslararası bir ödülü vermek için uygun olmamasıdır.

Bu nedenle bu çalışmanın odak noktasında, Nobel'in vasiyetinde "Stockholm'deki akademi" olarak geçen İsveç Akademisi yer almaktadır. Bir ödülün verilmiş gerekçelerini anlamamanın en iyi yolu, o ödülü verenlerin kim olduğunu, ilgi alanlarını, bağlantılarını incelemektir. Burada da Akademi'nin on sekiz üyesi hakkında bilgi verilmiş, hiyerarşik yapısı ve şartları tartışılmıştır. Bu çalışmanın esas gerekçesi aslında Nobel Edebiyat Ödülü'nün neden verildiğini değil, neden verilmediğini tartışmaktır. Aynı yıl aday olan neredeyse iki yüz adayın içinden ödüle layık görülen yazarın diğer 199 adaydan farkı nedir? Yoksa bu farkı oluşturan öğeler Akademi içinde mi oluşmaktadır? Ya da yazarların özgün dillerinin ödülü alıp almamalarında bir etkisi var mıdır? Alfred Nobel'in vasiyetinde "milliyeti önemli olmaksızın" ibaresi yer alsaydı da, ulaşılabilirlik ve okunabilirlik açısından dilin önemi yok mudur? Yiddiş dilindeki bir eserle İngilizce bir eser aynı koşullarda mı karşılaştırılarak listelere eklenir ve değerlendirme yapılır? Eğer on sekiz üye bütün dünya dillerine hâkim değilse, bilmedikleri dillerden olan eserleri değerlendirirken hangi yolu izlemektedirler? Bu açıdan bakıldığında çevirinin Nobel edebiyat ödülleri içerisinde yeri ve önemi nedir? Çeviri edebiyatına katkısı varsa ya da çeviri edebiyatından besleniyorsa o zaman Nobel edebiyat ödülleri dünya edebiyatının neresindedir, işlevi nedir? Bu çalışmada bütün bu sorular ışığında Nobel edebiyat ödülleri yapısı analiz edilmekte, yapılan eleştirilerin kaynağındaki sorunlar saptanmakta, ödüllerin çeviri ve dünya edebiyatıyla ilişkisi tartışılmaktadır.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bütün Nobel kurumları, Nobel Edebiyat Ödülü'nün ne olduğu, adayların nasıl belirlenip oylandığı ve diğer uluslararası ödüllerden farkı ele alınmakta, ikinci bölümde ise ödülün verilmiş nedenleri, bu nedenler üzerinde Akademi'nin, çevirinin, siyasetin, milliyetçiliğin etkileri ve Nobel edebiyat ödüllерinin dünya edebiyatındaki yeri tartışılmaktadır.

Birinci bölümdeki bilgiler, ödül hakkında detaylı gözlemlerden sonra ikinci bölümdeki tartışmalara zemin hazırlamak amacıyla verilmiştir; bu nedenle bu bilgilerin nesnel verilere dayanmasına dikkat edilmiştir. İkinci bölümde ise Nobel edebiyat ödülleri hakkında yapılan eleştiriler, Akademi üyelerinin düşünceleri, ödülü alan yazarların görüşleri göz önüne alınarak eldeki verilerle karşılaştırılıp Nobel edebiyat ödüllерinin yapısını ve dünya edebiyatıyla ilişkisini ortaya koymak amacıyla irdelenmiştir.

Nobel ödülleri hakkında hemen hemen her eleştirmenin genel bir fikri olsa da hakkında çok az araştırma yapıldığı için kaynak bulma ve bulduğum kaynakların güvenilirliğini sınaama konusunda oldukça zorlandım. Bir eleme sürecinden sonra yalnızca iki kaynağı temel almaya karar verdim; diğer kaynakları ise yan kaynak olarak kullandım. Bu iki kaynaktan biri, Nobel ödüllерine dair tarihsel her veriye rahatlıkla erişebildiğim, kurumun resmi internet sitesiydi. Bu siteden aldığım bilgilerin kaynağını belirtirken, erişim kolaylığı sağlamak açısından bağlantıları "bit.ly" formatında kısalttım; bağlantıların açık haline ise kaynakçada yer verdim.

Kullandığım diğer temel bir kaynak ise editörlüğünü Agneta Wallin Levinovitz ve Nils Ringertz'in yapmış olduğu *The Nobel Prize: The First 100 Years* (Nobel Ödülü: İlk Yüz Yıl) isimli kitaptı. Bu kitapta tüm Nobel ödüllерinin tarihçesinin yanı sıra aday gösterme, değerlendirme süreçleri hakkında da ayrıntılı bilgi verilmektedir. Kitapta edebiyat alanındaki ödüllерle ilgili olan bölüm, kendisi

de 1981'den bu yana İsveç Akademisi üyesi olan Kjell Espmark tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada, özellikle ikinci bölümde yer alan "Nobel Edebiyat Ödüllerinin Veriliş Nedenleri" başlıklı kısımda, yıllara göre değerlendirme ölçütleri listelenip açıklanırken Espmark'ın ölçütleri kaynak olarak kullanılmış, onun açıklamalarına örnekler ve yorumlar eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ'NÜN YAPISI

Nobel ödüllerinin her dalı için farklı bir komite görevlendirildiği için Nobel Vakfı'na bağlı birçok kurum bulunmaktadır. Bu kurumların görevleri, Kral II. Oscar tarafından, 29 Haziran 1900 tarihinde ilan edilen Nobel Tüzüğü ile belirlenmektedir. Bu bölümde tüm Nobel ödüllerinin genel işleyişi hakkında temel bilgileri vermek amacıyla ilgili ödülleri veren kurumların yapısı araştırılmış ve bu ödüllerin Nobel Edebiyat Ödülü'nden farkları ortaya çıkarılmıştır.

A. Nobel Ödülleri ve Kurumları

Alfred Nobel, vasiyetinde, mirasının büyük bir kısmı kullanılarak fizik, kimya, barış, edebiyat, fizyoloji ya da tıp alanlarında insanlığa en iyi hizmet etmiş kişilere verilmek üzere bir Nobel ödülleri kurumunun oluşturulmasını istediğini belirtmiştir. Yaşamı boyunca birkaç vasiyet hazırlamış olmasına rağmen son vasiyeti ölmeden bir yıl önce yazılmış ve 27 Kasım 1895'te Paris'teki Swedish-Norwegian Club'da, aralarında avukat bulunmayan dört kişinin şahitliğinde imzalanmıştır. Fakat vasiyetin etrafındaki şüphe nedeniyle Norveç Parlamentosu tarafından ancak 26 Nisan 1897 tarihinde onaylanabilmiştir. Ardından, 29 Haziran 1900'de, ödüllerin idaresi ve finansal yönetimi için Nobel'in mirasçıları Ragnar Sohlman ve Rudolf Lilljequist tarafından Nobel Vakfı kurulmuştur. Bu vakfın görevi, vasiyette belirtilen alanlardaki ödüller için Nobel'in mal varlığını yönetmektir. Nobel ödüllerine bağlı tüm kurumları temsil eden vakıf, ödüllerin ilgili komiteler tarafından, belirlenen kişilere verilmesi için gerekli hazırlıkları yapmakla ve Nobel Sempozyum Programı'nı organize etmekle yükümlüdür.

Vakfın kuruluşundan hemen sonra, Nobel Barış Ödülü'nü vermek üzere

Norveç Nobel Komitesi'nin üyeleri atanmıştır. Daha sonra 7 Haziran'da Karolinska Enstitüsü'nün, 9 Haziran'da İsveç Akademisi'nin ve 11 Haziran'da İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi'nin içinde Nobel komiteleri kurulmuş ve vasiyette belirtilen kurumlar ödülü vermekle görevlendirilmişlerdir. Ödüller farklı komiteler tarafından verilmektedir: İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi fizik, kimya ve ekonomi alanındaki, Karolinska Enstitüsü'ndeki Nobel Kurulu fizyoloji veya tıp alanındaki, İsveç Akademisi edebiyat alanındaki ve Norveç Parlamentosu tarafından seçilen Norveç Nobel Komitesi de barış alanındaki ödülleri vermektedir. Kazananlar bir madalya, bir diploma ve miktarı yıllara göre değişen nakit para ile ödüllendirilmektedir.

Kurumlar belirlendikten sonra, vasiyette belirtilen koşulların içeriğini netleştirmek ve ödülün veriliş aşamasındaki işleyişi düzenlemek amacıyla Nobel Vakfı Tüzüğü oluşturulmuştur. Bu tüzük, ödül kararlarını vermek için Nobel komitelerinin kurulmasının yanı sıra, vakfın finansal ve yönetim kısmından sorumlu yönetim kurulunun atanması için de gerekli açıklamalar ve kurallar içermektedir. Yeni yaratılmış mirasçı Nobel Vakfı ve ödülü veren kurumlarla ilgili olan tüzük, 29 Haziran 1900 tarihinde Kral II. Oscar tarafından ilan edilmiştir. Fakat 1905 yılında, Norveç ile İsveç arasındaki siyasi birlik sona erdiği için Nobel Barış Ödülü'nü veren Nobel Komitesi tarafından tüzüğe yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Nobel Vakfı'nın ilk yönetim kurulu 27 Kasım 1900 tarihinde seçilmiş ve daha önce Başbakan olan Erik Gustaf Boström, Kral tarafından yönetim kurulu başkanlığına atanmıştır. Devlet başkanlarının parlamentoya ait olmayan kurum ve organizasyonlarda görev almaları yasaklandıktan sonra ise yönetim kurulu başkanları ödül veren kurumlardan seçilmeye başlanmıştır. Bugün devletin Nobel Vakfı içindeki tek rolü, vakfın tüm mali denetçilerinin başkanlığını da yapacak bir mali

denetçi atamaktır.

Ödül veren kurumlar ve özellikleri şu şekildedir.

i. Norveç Nobel Komitesi

Alfred Nobel'in Nobel ödüllерinin resmi internet sitesinde yayımlanan vasiyetine göre, Nobel Barış Ödülü "Norveç Parlamentosu tarafından seçilmiş 5 kişi"den oluşan bir komite tarafından verilir. Bu üyeler altı yıllık bir süre boyunca görev yapmak üzere seçilir ve Norveç Parlamentosu'ndaki siyasi partilerin güçlerini yansıtırlar. Bu konuda herhangi bir zorunluluk veya kural olmamasına rağmen özellikle son zamanlarda üyeler, resmi sitedeki verilere göre, Norveç milliyetçilerinden oluşmaktadır.

Yine Nobel ödüllерinin resmi internet sitesinde belirtildiğine göre, önceki yıllarda parlamento üyeleri ve devlet başkanlarının da komiteye üye olmaları mümkündü. Hatta ilk komite, Başbakan Johannes Steen, Dışişleri Bakanı Jørgen Gunnarsson Løvland, parlamento üyesi John Lund, hukuk profesörü Bernhard Getz ve ulusal şair Bjørnstjerne Bjørnson'dan oluşmaktaydı.

1936 yılında, Alman barış taraftarı Carl von Ossietzky, Nobel Barış Ödülü'nü aldıktan sonra, 1937 yılında devlet üyelerinin bu komiteye, 1977 yılında ise parlamentoya ait olmayan herhangi bir komiteye katılımları yasaklandı. O günden bu yana komiteye daha önceki milletvekillerinin yanı sıra, siyasi tecrübe ve bilgiye sahip kişiler atanmaktadır (<http://bit.ly/15L5N2K>).

ii. Karolinska Enstitüsü

1810 yılında kurulan ve İsveç'te yalnızca tıp eğitimi veren ilk kurum olan Karolinska Enstitüsü, 1901 yılından bu yana fizyoloji veya tıp alanında Nobel ödüllерini veren kurumdur. Bu görev ilk olarak 1901'de on dokuz kişilik profesör kadrosu tarafından

icra edilmiş, fakat daha sonra bir üyesi Karolinska Enstitüsü başkanı olmak üzere, üç üyeden oluşan bir Nobel Komitesi görevi devralmıştır. Enstitü başkanı aynı zamanda komitenin de başkanlığını yapmıştır. Nobel Komitesi'nin ilk sekreteri Profesör Göran Liljestrand 1918'de seçilmiş ve 42 yıl boyunca sekreterlik pozisyonunda kalmıştır. Bu süreçte fizyoloji veya tıp alanındaki Nobel ödüllerinin saygınlığı artsa da, bu kadar uzun süre tek bir kişinin kontrolünde olması eleştirilere yol açmış, daha sonra da kurumun yapısında değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. 1970 yılından sonra üniversiteye profesörler dışında hocaların da alınmasının ardından, tıp fakültesinin iki yüzden fazla üyesi olmuş, bu da Nobel adaylarının seçiminde önemli rol oynayan tıbbi tartışmaların yürütülmesini zorlaştırmıştır. 1970'lerde Karolinska Enstitüsü'nün de içinde bulunduğu tüm devlet enstitü ve kurumlarındaki belgelerin kamuya açık olmasını zorunlu kılan kanunla birlikte de Nobel Komitesi'nin tartışmaları gizli tutabilmesi bütünüyle olanaksız hale gelmiştir. Bu nedenle 1977 yılında Nobel Kurulu adında yeni bir kurum tayin edilmiştir.

Nobel Kurulu'nun Karolinska Enstitüsü ile güçlü bağları bulunmaktadır, fakat yasal ve finansal olarak devletten ve enstitüden bağımsızdır. Bütçesi diğer bütün ödüllerin kurumlarında olduğu gibi Nobel Vakfı'ndan gelmektedir. Karolinska Enstitüsü'nden olan elli profesör, altmış beş yaşında emekli olduklarında, kuruldaki görevlerinden de istifa etmektedirler; yeni üyeler ve başkan ise yine kurul tarafından seçilmektedir.

Nobel Kurulu'nun idari komitesi olan Nobel Komitesi, beş üye ve bir yönetici sekreterden oluşmaktadır. Yenilik ve devamlılığın sağlanması açısından komite üyelerinin her biri birbirini izleyen 3+3 yıl için seçilmektedir, fakat seçim şartları öyle düzenlenmiştir ki her yıl komitenin yalnızca bir bölümü yenilenebilmektedir. Bu

beş kişilik komite, adaylıkları inceledikten sonra, komiteye, dışarıdan, Nobel Kurulu'nun üyesi olma zorunluluğu olmayan on geçici üye daha seçilmektedir.

Yıl içinde kurul ve komite adayları birkaç kere toplanmaktadır; böylece oylama zamanı geldiğinde her üye Nobel ödülü adayları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaktadır. Ekim ayının ilk yarısında da gizli oylama sonrasında ödülün kime verileceğinin kararı Nobel Kurulu'na ulaştırılmaktadır (<http://bit.ly/16dVYrB>).

iii. İsveç Akademisi

İsveç Kraliyet Akademileri'nden biri olan İsveç Akademisi, 1786 yılında İsveç Kralı III. Gustav tarafından kurulmuştur. Görev süresi ömür boyu olan on sekiz üye, amaçları "İsveç dilinin yüceliği, gücü ve yalınlığını korumak" olan İsveçli yazarlar, dilbilimciler, edebiyat profesörleri, tarihçiler ve önemli hukukçulardan oluşmaktadır.

Akademi'nin Nobel ödülleri ile ilgili işlerini yine İsveç Akademisi'nden seçilen üç ya da beş kişilik bir Nobel Komitesi yürütür. Bu kurul nadiren dışarıdan üye kabul eder. Kurulun görevi, gönderilen öneri mektuplarını okuyup Akademi'nin değerlendirmesi için gerekli ve ilgili tüm metinleri incelemektir. Önceleri Akademi'ye raporu sunmak için tek bir kişi belirlemişlerdir, fakat 1970'lerden sonra her üye kişisel bir rapor hazırlamaya başlamıştır ki bu da Akademi'nin farklı fikirleri farklı açılardan görmesini sağlamıştır.

İçyapısına, üyelerinin kimliklerine ve çalışma alanlarına dair ileride ayrıntılı bilgi vereceğim İsveç Akademisi'nin daimi sekreteri aynı zamanda komitenin de başkanıdır. Komitenin başkanlığını, 1883-1912 yılları arasında Carl David af Wirsén, 1913-1931 yılları arasında Erik Axel Karlfeld, 1931-1941 yılları arasında Per Hallström, 1941-1964 yılları arasında Anders Österling, 1964-1977 yılları arasında Karl-Ragnar Gierow, 1977-1986 yılları arasında Lars Gyllensten, 1986-1999 yılları

arasında Sture Allén ve 1999-2009 yılları arasında Horace Engdahl yapmıştır.

Raporları yazma görevi ise 1986'dan bu yana daimi sekretere aittir.

iv. İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi

1739 yılında İsveç Kralı I. Frederick tarafından kurulan İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi, özellikle doğa bilimleri ve matematik alanında çalışmalar yürüten bağımsız bir kuruluştur. Bugün 440 İsveçli ve 175 yabancı üyesi bulunmakta, Nobel Komitesi'nin üyeleri de bu kurum tarafından atanmaktadır. Nobel Vakfı tüzüğüne göre, Nobel komitelerinin beş üyesi olması gerekirken, kimya için olan Komite, geçmiş yıllarda Komite'ye, oyları diğer üyelerle aynı geçerlilikte olan ek üyeler almaya karar vermiştir.

Yakın zamana kadar üyelerin kaç yıl üst üste seçilebileceğine dair yaş dışında bir sınırlama olmadığı için üyeler çok uzun yıllar boyunca görev yapmaktaydı. Fakat bugün geçerli olan kurallara göre artık bir üyenin komitedeki en uzun görev süresi dokuz yıldır.

B. Nobel Edebiyat Ödülü Nedir?

Alfred Nobel, keşifleri ve bilimsel çalışmalarıyla tanınmasına rağmen, yazınsal faaliyetleri de olan bir kişidir. Bunların arasında, gençliğinde yazdığı şiirler ve mektupların yanı sıra, İngilizce yazdığı 1861 tarihli *In Brightest Africa* (En Parlak Afrika'da) ve 1862 tarihli *The Sisters* (Kız Kardeşler) isiminde iki roman taslağı, yaşamının sonuna doğru yazdığı satirik komedi türünde bir oyun taslağı *The Patent Bacillus* (Basil Patenti) ve 1896'da yayımlanmış trajedi *Nemesis* (İntikam) bulunmaktadır.

Nobel'in vasiyetinde edebiyat alanındaki ödüller dördüncü sırada yer almaktadır. Nobel'e göre ödül, "belirli ideal bir yönde en mükemmel yapıtı" sunmuş olana, "Stockholm'deki Akademi" tarafından verilmelidir. Nobel ödüllerinin resmi

internet sitesinde yer alan tüzüğe göre, vasiyetteki “Stockholm’deki Akademi ile İsveç Akademisi’ne gönderme yapılmıştır” (paragraf 2). Yine aynı tüzükte edebiyat için “yalnızca edebi eserlerden değil, biçim ve tarz itibariyle edebi değer taşıyan tüm yazılardan oluşmaktadır” (paragraf 2) denmiştir. Tüzükte netleştirilen bir başka ifade ise “önceki yıl” ifadesidir. Vasiyetin ödüllerle ilgili olan paragrafının ilk cümlesinde belirtildiğine göre, ödülü alacak kişilerin “önceki yıl içinde insanlığa en büyük yararı bahşetmiş olmaları gerekmektedir”. Tüzükte, “önceki yıl” ibaresinin “kültüre en yakın zamanda yapılan katkılar ve önemi daha önce ortaya çıkmamış olan eski eserler” için kullanıldığı belirtilmiştir (paragraf 2).

Özel bir düzenlemeyle, aday gösterme hakkı, akademilerin üyeleri ile üniversitelerin güzel sanatlar, edebiyat ve tarih hocalarına verilmiştir. 1949 yılındaki bir düzeltmeyle de hocalar “üniversitelerin edebiyat ve dilbilimi alanlarındaki profesörler” olarak tanımlanmıştır. Daha sonra yapılan değişikliklerle, Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanmış olan yazarlar ve bu yazarların bağlı oldukları, ülkelerinde edebi üretimin temsilcisi olan derneklerin başkanları da aday gösterme hakkını elde etmişlerdir.

Gerek İsveç Akademisi gerekse Nobel Komitesi her sene ödülü alan kişileri neden seçtiklerine dair gerekçeler sunmuşlardır. Fakat aslında bu gerekçelendirme de Alfred Nobel’in vasiyetinin farklı şekillerde yorumlanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Zaten yıllardır yalnızca edebiyat alanındaki değil, diğer alanlardaki ödüllerle ilgili yapılan eleştirilerin dayanağı da ölçütlerin listesinin bulunmaması ve epey değişken olabilen yorumlarla hareket edilmesidir.

Alfred Nobel’in vasiyetine bakarak beş ölçüt çıkarmak mümkündür. Bunlardan üçü tüm ödüller için geçerlidir; iki tanesi ise özellikle edebiyat alanındaki ödüllerle ilgili olarak belirtilmiştir. İlk ve temel ölçüt “insanlığa en yararlı olanı

bahşetmiş olmaktadır”. Bu, vasiyette Nobel ödülleriyle ilgili olan paragrafta geçen ilk cümledir. İkinci ölçüte göre, yine ilk cümlede geçen, ödülü alacak olan kişinin, sözü geçen yararını “önceki yıl” sunmuş olması gerekmektedir. Bu da eleştirmenler ve Nobel yetkilileri tarafından Shakespeare gibi önemli yazarların Nobel Edebiyat Ödülü kapsamında adlarının geçmemesine gerekçe olarak gösterilmiştir. Ölçütlerin üçüncüsü —Alfred Nobel’in 19. yüzyılda yaşadığı düşünülürse— 19. yüzyılın milliyetçilik tavrından uzaktır: Nobel’e göre, değerlendirme esnasında adayların milliyetleri göz önünde bulundurulmamalı, belirleyici öğe olmamalıdır.

Dördüncü ölçüt, “en mükemmel iş olmasıdır”. Ama burada “mükemmellik” kalemde kusursuzluk anlamına gelmemektedir; beşinci ölçütte belirtildiği üzere “belirli ideal bir yönde” olan mükemmelliktir. Diğer ölçütler için zaman içinde ortak bir yoruma ulaşılmıştır, fakat son ölçütteki “ideal” kelimesinin anlamı İsveç Akademisi veya Nobel Komitesi tarafından olmasa da eleştirmenler tarafından hâlâ tartışılmaktadır. Çünkü İsveç dilindeki “idealisk” kelimesi hem “ideal” hem de “idealist” anlamına gelmekte, bu da ödüle, siyasi boyutunu kazandırmaktadır.

İlk Nobel Edebiyat Ödülü 1901 yılında, Fransız şair ve filozof Sully Prudhomme’a verilmiş, gerekçe olarak da “şiirinin mantıksal ve duygusal özelliklerin az görünen kombinasyonunu barındırması” gösterilmiştir (<http://bit.ly/1ajfu6G>). 1905 yılından bugüne edebiyat alanında toplam 105 ödül verilmiş, 1914, 1918, 1935, 1940, 1941, 1942 ve 1943 yıllarında ise ödül verilmemiştir. Buna gerekçe olarak, vasiyette yer almadığı halde, daha sonradan II. Oscar tarafından ilan edilen Nobel Tüzüğü’nün bir maddesi gösterilmiştir. Bu maddeye göre “eğer hiçbir eser vasiyetin ilk cümlesindeki ölçüte uymuyorsa para bir sonraki seneye kadar muhafaza edilebilir” (paragraf 5). Bu maddeye dayanarak I. ve II. Dünya Savaşı yıllarında çok ödül verilmemiştir. Ayrıca, ödüle layık görülen

yazarlardan Boris Pasternak (1890-1960) ve Jean-Paul Sartre (1905-1980) ödülü reddetmiştir. Pasternak 1958’de verilen ödülü önce kabul etmiş, daha sonra Sovyet baskısı nedeniyle reddetmek zorunda kalmıştır. 1964’te Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanan Sartre ise hayatı boyunca hiçbir resmi onuru kabul etmediği için ödülü geri çevirmiştir. Hiçbir yazar iki kere Nobel Edebiyat Ödülü almamış, yalnızca 1904, 1917, 1966 ve 1974 yıllarında ödül iki yazara birden verilmiştir. Vasiyetteki “önceki yıl” ibaresi nedeniyle ödüller yaşayan yazarlara verilmiştir. Fakat 1931 yılında Erik Axel Karlfeldt ve 1961’de Dag Hammarskjöld, ölümlerinden sonra ödüle layık görülmüşlerdir. 1974 yılı itibariyle de Nobel Vakfı Tüzüğü’nde yapılan bir değişiklik, “ölümü ödül açıklandıktan sonra olmadıkça ölümden sonra ödül verilmeyeceği” (paragraf 4) kuralı getirilmiştir.

Nobel edebiyat ödülleri gerek sonradan tüzükte yapılan değişiklikler, gerek ödülü veren İsveç Akademisi’nin yapısı, gerekse vasiyette belirsiz olan “ideal” gibi ibareler nedeniyle hâlâ tartışmalı olan alanlardan biridir. Fakat yapılan her tartışmaya, her eleştiriye rağmen Nobel edebiyat ödülleri 113 yıldır her sene tüm edebiyat eleştirmenlerinin ve yazarların merakla beklediği ödüllerin başında gelmeye devam etmektedir.

C. Adayların Belirlenmesi ve Oylama

Daha önce de belirtildiği üzere, İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi, fizik ve kimya alanındaki ödüller ile 1968’de İsveç Bankası’nın Nobel Vakfı’na yaptığı yüklü bağış sonrasında verilmeye başlanan ekonomi ödüllerini, Karolinska Enstitüsü’ndeki Nobel Kurulu fizyoloji veya tıp ödüllerini, İsveç Akademisi edebiyat ödüllerini ve Norveç Parlamentosu tarafından seçilen beş kişiden oluşan Norveç Nobel Komitesi de barış ödüllerini vermektedir. Bu kurumların bazılarının Norveç’te, bazılarının ise İsveç’te olmalarının nedeni, Alfred Nobel’in vasiyetinin

yazıldığı tarih olan 1895'te, Norveç ile İsveç'in siyasi birliktelik içinde bulunmasıdır. Bu birliktelik 1905 yılında bozulmuş, fakat bu durum Nobel kurumları arasındaki ilişkiyi değiştirmemiştir.

Yukarıda belirtilen Nobel Komiteleri, her yıl çeşitli ülkelerdeki bilim insanları, akademi üyeleri ve üniversite profesörlerine bir sonraki yılın Nobel ödülü adaylarını belirlemeleri için davet mektupları göndermektedir. Nobel ödüllerinin resmi internet sitesinde belirtildiğine göre, edebiyat ödülleri için olan davet mektupları aşağıdaki kişi ve kuruluşlara gönderilmektedir (<http://bit.ly/17N3fAR>):

- İsveç Akademisi ve kuruluş amacı benzer olan diğer akademiler, kurumlar ve derneklerin üyeleri
- Üniversitelerin edebiyat ve dilbilimi bölümlerindeki profesörler
- Daha önce Nobel Edebiyat Ödülü almış olanlar
- Ülkelerinde edebi üretimin temsilcisi olan yazar dernekleri

Yukarıdakiler dışında aday formu gönderenlerin mektupları dikkate alınmaz. Önemli kurallardan bir tanesi, kimsenin kendini aday göstermemesidir. Her yılın Ekim ayında sayısı 700'ü bulan davet mektupları ilgili yerlere gönderilir. Bu kurum ve kişiler adaylarını belirten formları, tüzükte yer aldığı üzere (paragraf 7) 1 Şubat'a kadar komiteye göndermek zorundadırlar. Önerilen adaylıklarda gerekçe de yer almalıdır. Bir zorunluluk olmadığı halde adaylıklar gizli tutulmaktadır. Bir sonraki aşamada komitenin eline yaklaşık 350 mektup ulaşır; örtüşen isimler çıkarıldığında ise ortalama 200 aday formu kalır. Bunun üzerine komite, adayları tekrar gözden geçirip Akademi'nin incelemesi için bir liste hazırlar.

Daha sonra Nisan ayında Komite, Akademi için yeniden bir değerlendirme yapıp ilk listedeki isimlerin çoğunu eleyerek 15-20 kişiden oluşan yeni bir liste daha oluşturur ve Akademi'nin onayına sunar. İsveç Akademisi'nin resmi internet

sitesinde belirtildiğine göre, ilk aşamada birçok ismin elenmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Aday gösterilenlerin bazıları, yapıtları edebi değer taşımayan bilimsel yazarlar olduğu, bazılarının yapıtları edebi eser olmasına rağmen yeterli kalitede olmadığı, bazıları ise edebi nedenlerle değil siyasi, ideolojik, milliyetçi nedenlerle aday gösterildikleri için elenmektedir. Mayıs'ta ise, Akademi'nin onayladığı son liste komite tarafından beş kişiye indirilir. Bu beş yazar üzerinde İsveç Akademisi gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Beş adayın yer aldığı listenin de onaylanmasının ardından, yaz aylarında, Akademi üyeleri adayların yapıtlarını okurken Nobel Komitesi de kişisel raporlarını hazırlar. Eğer aday, Akademi ve Komite üyelerinin hiç bilmediği bir dilde yazmışsa ve çevirisi de yoksa özel çeviriler talep edilebilir. Eylül'de ise Akademi üyeleri adayların katkılarını tartışır. Bu tartışmalarda, özellikle ismi birden fazla yılda aday olarak belirtilmiş yazarların yapıtları listelenir ve zaman içinde eserlerinin değerinin artıp artmadığı ve katkıları gözden geçirilir. Bütün bu gözlem, inceleme ve tartışmaların sonucunda Ekim ayının başlarında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alacak yazarın kim olduğuna karar verilir ve ancak o zaman aday olan yazarların isimleri kamuoyuna açıklanır. Ödülü alması için on sekiz kişiden oluşan İsveç Akademisi'nin oylarının yarısından fazlasını alması gereken yazara ödülü, Alfred Nobel'in ölüm günü olan 10 Aralık tarihinde düzenlenen törende verilir.

Ç. Diğer Uluslararası Edebiyat Ödülleri

Özellikle son yıllarda edebiyat alanındaki ödüllerin sayısı artmış, bu ödüller Nobel edebiyat ödülleri kadar olmasa da isimlerini duyurmaya başlamışlardır. Bunlardan biri Man Booker Uluslararası Ödülü'dür. 2005 yılında verilmeye başlanan bu ödül, Man Group adlı bir alternatif yatırım şirketinin sponsorluğundadır. Ödül, bir yazarın "dünya sahnesinde, kurguya yaptığı sürekli katkı, yaratıcılık ve gelişme"ye

verilmektedir. Tıpkı Nobel edebiyat ödülleri gibi, tek bir kitap değil, yazarın tüm eserleri göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmaktadır. Nobel edebiyat ödülllerinden farklı olarak ise aday olmak için eserlerin İngilizce yazılması ya da en azından İngilizce çevirilerinin bulunması gerekmektedir. İki yılda bir verilen bu ödül, seçici kuruluyla da Nobel edebiyat ödülllerinden farklılaşmaktadır. İsveç Akademisi'nin üyeleri ömür boyu seçici kurulda yer alırken Man Booker Uluslararası Ödülü'nün seçici üyeleri her yıl değişmektedir. Ödül kurumunun başkanı Ion Trewin'in söylediğine göre, üyeler yalnızca edebiyat alanındaki uzmanlardan değil, zaman içinde gazetecilerden, aktörlerden de oluşacaktır. Bu da insanların ödüle olan güvenini sağlamlaştırmaktadır. Entelektüel insanları teşvik etmek amacıyla ödül kurumunu kurduklarını söyleyen Trewin, en önemli ödülün kitap satışlarında belirgin bir artış görülünce olacağını belirtmektedir. Man Booker Uluslararası Ödülü yeni sayılsa da kurum yeni bir kurum değildir. Bu ödül, 1969'dan bu yana verilmektedir. Uluslararası bir ödül olarak tanıtılsa da adaylar genelde İngiltere uyruklu olanlar arasından seçilmektedir. Ödülün tek odak noktasının edebi kusursuzluk olduğu vurgulanmaktadır. Son yıllarda İngiltere uyruklu olma özelliği yavaş yavaş geçerliliğini yitirmektedir. 2005'te Arnavut romancı ve şair İsmail Kadare, 2007'de Nijeryalı yazar Chinua Achebe, 2009'da Kanadalı hikâyeci Alice Munro ve 2011'de Amerikalı yazar Philip Roth ödüle layık görülmüştür.

Daha yeni ödüller arasında sayabileceğimiz Neustadt Uluslararası Edebiyat Ödülleri de Man Booker Uluslararası Ödülü gibi iki yılda bir verilmektedir. 1969'da Books Abroad International Prize adıyla kurulan ödül 1976 yılı itibariyle Neustadt Uluslararası Edebiyat Ödülleri adıyla anılmaya başlanmıştır ve ABD'de uluslararası anlamda kurulan ilk ödül kurumudur. Oklahoma Üniversitesi ve uluslararası yayını olan *World Literature Today* tarafından desteklenen ödül, Amerikan Nobel'i olarak

da anılmaktadır. Bu ödül de Nobel edebiyat ödülleri gibi, tek bir kitaba değil yazarın bütün edebi katkılarına verilmektedir. Ödülün resmi sitesinde belirtildiğine göre, Nobel Komitesi'nin ödül verdiği otuz yazar, öncesinde Neustadt Ödülü'ne sahiptir. Yalnızca José Saramago, Neustadt Ödülü'nü almadan önce Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Örneğin 2012 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan yazar Mo Yan, 1998'de Neustadt Ödülü'nü almıştır. Nobel Edebiyat Ödülü alan yazarlar içinde daha önce Neustadt Ödülü'nün jürisinde yer almış olan isimler de bulunmaktadır. Örneğin 1972 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış olan Heinrich Böll, 1970'de Neustadt ödülleri jüri üyesi olarak görev yapmıştır. Coğrafya, dil ve ırk ayrımı gözetmeyen bu ödül, oyun yazarlarının, şairlerin ve yazarların eşit derecede seçilebilir olduğu birkaç uluslararası ödülün biridir.

Daha yeni bir diğer ödül ise Uluslararası IMPAC Dublin Edebiyat Ödülü'dür. Dublin, İrlanda ve IMPAC şirketinin ortak katkılarıyla verilen ödül, 1996 tarihinde kurulmuştur. Diğer ödüllerden farklı olarak burada adaylar dünyanın farklı yerlerindeki kütüphaneler tarafından belirlenmektedir. 100.000 avro miktarıyla maddi karşılığı yüksek ödüller arasında gösterilen Uluslararası IMPAC Dublin Edebiyat Ödülü, her yıl İngilizce basılmış veya İngilizce çevirisi olan kitaplara verilmektedir. Herta Müller ve Orhan Pamuk gibi bazı yazarlar Nobel Edebiyat Ödülü'nü almadan önce IMPAC ödülüne layık görülmüştür.

Nobel edebiyat ödülleriyle olan ilişkisiyle prestij kazanmış olan bir diğer ödül de 2001 yılında kurulan ve Franz Kafka Topluluğu tarafından desteklenen Franz Kafka Ödülü'dür. Ödül, 2004 yılında Elfriede Jelinek ve 2005 yılında Harold Pinter aynı yıl Nobel edebiyat ödülleri de layık görüldükten sonra epey görünürlük kazanmıştır. Ödül eserin "hümanist yapısı ve kültürel, irksal, dilsel ve dini hoşgörüyeye katkısı, varoluşçu, zamansız karakteri, zamanımız hakkında şahitlik yapabilme

özelliği”ne verilmektedir. Verilirken yazarın Kafka gibi, okuyucusuna ırk ve kültür ayrımı yapmadan seslenmesi göz önüne alınmaktadır.

Nobel edebiyat ödülleri gibi tek bir esere değil yazarın bütün eserlerine verilen diğer bir uluslararası ödöl de Romalı şair Ovid onuruna verilen Ovid Ödülü’dür. 2002 yılında kurulan ödöl, 2008 yılından itibaren, öne çıkan genç yeteneklere verilmeye başlanmıştır.

Dil koşulunu öne sürmeden herhangi bir dilden veya ülkeden olan eserlere verilen başka bir ödöl ise İsviçre’de verilen Jan Michalski Edebiyat Ödülü’dür. 2009 yılında kurulan bu ödölün jürisi de farklı milletlerden ve kültürlerden olan kişilerden oluşmaktadır. Yazarın kendini sanatına daha fazla adanması için para ödölü koyma fikriyle yola çıkan ödölün, her yıl dünya edebiyatından bir eseri taçlandırma sorumluluğunu üstlenmiş olduğu belirtilmektedir.

Bütün bu ödüller, uluslararası ödüller arasında en çok bilinenler ve sürekli olanlardır. Her ne kadar eleştirmenler Nobel edebiyat ödülleri hakkında sayısız tartışmaya giriyor olsalar da aslında “ödöl kurumu” başlığı altında düşünöldüğünde Nobel ödülleri bütün diğer ödüllerden daha önemli bir konumda yer almaktadır. Bunun nedeni, yalnızca sunduğu maddi karşılığın değerinin yüksek oluşu değerildir. Yukarıda hakkında kısa bilgiler vermeye çalıştığım bütün ödüller resmi sitelerinde Nobel edebiyat ödülleriyle olan benzerliklerinden bahsetmekte, Nobel edebiyat ödölünü alanlara daha önce kendilerinin ödöl verdiğine dikkat çekerek bir otorite olarak Nobel edebiyat ödüllerinin konumunu pekiştirmektedirler. Sırf bu nedenle bile Nobel edebiyat ödülleri etrafındaki tartışmalar ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeli, edebiyatta böyle bir otoritenin olup olmaması gerektiği sorusunun yanıtı aranmalıdır.

D. İsviç Akademisi’nin Yapısı

Daha önce de belirttiğim üzere, Nobel edebiyat ödüllerinde jüri olarak görev yapan İsveç Akademisi, üyelikleri ömür boyu devam eden on sekiz kişiden oluşmaktadır. Akademi içinde yeni üyeleri veya daimi sekreterleri belirlemek için gerçekleştirilen oylamalar gizli yürütülmekte, kamuoyuna duyurulmadan önce de üyeler, Akademi'nin bağlı bulunduğu Kral tarafından onaylanmaktadır.

Kurumun resmi internet sitesinde yer alan bilgiye göre, 1876'da kurulan Akademi'de önceleri devlet yetkilileri çoğunlukta, yazarlar azınlıktaydı. 20. yüzyılın ilk yarısında ise şairlerin sayısı artarken ikinci yarısında dilbilimciler ve tarihçiler öne çıkmıştır. 20. yüzyıl süresince yazarların sayısı üyelerin yarısından fazlasına ulaşmıştır. Bugün ise tıpkı 19. yüzyılda olduğu gibi dilbilimciler ve tarihçiler çoğunlukta. Öte yandan, bugüne kadar Akademi'ye kabul edilen kadınların sayısı yedidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, İsveç Akademisi'nin yapısının Nobel edebiyat ödülleri nasıl etkilediği tartışılacağı için, burada şu anki üyelerin kim olduklarına, kaç yıldır görevlerini sürdürdüklerine ve çalışma alanlarına değinilecektir. 2013 yılı itibariyle Akademi'de yer alan isimler tezin Ek B kısmında koltuk sırasına göre belirtilmiştir. :

Bu ekteki bilgilerden görüldüğü üzere, son yıllarda Akademi'de, dolayısıyla Nobel jürisinde görev almış kişilerin çoğu dilbilimci ve edebiyat tarihçisidir; şairlerin ve yazarların sayısı ise nispeten azdır. Dilbilimcilerin çalışmaları, birkaç Çince ve Fransızca uzmanının dışında, İskandinav dillerinde yoğunlaşmıştır. Akademi'nin resmi internet sitesindeki bilgilere göre, üyelerin eğitim aldıkları, araştırma yaptıkları ya da çalıştıkları üniversiteler, Göteborg, Stockholm ve Uppsala üniversiteleridir. Bu üniversitelerin dışında çalışmış dahi olsalar, üyeler hayatlarının bir bölümünü muhakkak yukarıda adı geçen üniversitelerin birinde geçirmişlerdir. Elbette ki

Akademi kurallarında böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır, fakat çıkan bu sonuç, Akademi'nin üyelerini seçerken ne kadar muhafazakâr davrandığını, genellikle belli disiplinlerden yetişen kişileri tercih ettiğini göstermektedir.

Agneta Wallin Levinovitz ve Nils Ringertz tarafından hazırlanan *The Nobel Prize: The First 100 Years* isimli kitapta, Kjell Espmark'ın belirttiğine göre, vasiyetteki "Stockholm'deki Akademi" ibaresi Nobel Tüzüğü tarafından "İsveç Akademisi" olarak belirlenince, Akademi'nin iki üyesi buna karşı çıkmıştır. Gerekçe olarak da Akademi'nin ana amacından saparak kozmopolit bir edebiyat mahkemesine dönüşecek olmasını göstermişlerdir (138).

Aynı zamanda Akademi'nin bu hassas görev için yeterli donanıma sahip olup olmadığı da tartışılmıştır. O zamanki daimi sekreter Carl David af Wirsén (1884-1912) bu eleştiriye şu şekilde karşı çıkmıştır: "Bu görevi reddetmek, kıtasal büyük edebiyat figürlerini tanınmaktan mahrum bırakma anlamına gelecektir" (138). Bu söyleminden yola çıkacak olursak aslında böylece Wirsén, eğer Akademi dünya edebiyatında kendine bir yer edinemezse, ne olabileceği ile ilgili yaklaşımı akıllara getirmiştir. Ayrıca Wirsén'e göre, aslında ödülün kime verileceğine karar verme görevi Akademi'nin kuruluş amacına çok da aykırı değildir. Ne de olsa, bu görev sayesinde Akademi, diğer ülkelerin edebiyatıyla İsveç edebiyatını karşılaştırarak daha iyi ilerleme fırsatı bulabilecektir.

Wirsén'in bu açıklamaları ve öne sürdüğü tezler diğer üyeler tarafından onaylanmış ve sonuçta Nobel edebiyat ödülleri verme görevi Akademi tarafından kabul edilmiştir. 113 yıldır da etrafındaki tüm şüphe ve eleştirilere rağmen bu kurum tarafından verilmeye devam etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜNE ELEŞTİREL BAKIŞLAR

VE DÜNYA EDEBİYATI

Bu bölümde gerek İsveç Akademisi'nin sunduğu gerekçeler, gerekse eleştiriler göz önünde bulundurularak Nobel Edebiyat Ödülü'nün verilmiş nedenleri ele alınmaktadır. Ödüllerini etkileyen çeviriler konusu dünya edebiyatı bağlamında araştırılmakta, dünya edebiyatı ile Nobel edebiyat ödülleri arasındaki ilişkilerde Nobel ödüllerinin yeri tartışılmaktadır.

A. Nobel Edebiyat Ödüllerinin Veriliş Nedenleri

Ne kadar eleştirilirse eleştirilsin yine de edebiyat alanında en prestijli sayılan Nobel Edebiyat Ödülü ile ilgili olarak merak edilen iki ana konu vardır. Bunlardan ilki bu ödülü kimin verdiği, ikincisi ise hangi gerekçelerle verdiğidir. Aslında bu iki sorunun cevabı birbirine bağlanmaktadır.

Bilimsel alanlardan farklı olarak, edebiyat alanında yeterince somut gerekçeler sunmak imkânsız olduğu için bu konudaki tartışmalar ve iddialar diğer alanlara kıyasla daha fazladır. Edebiyat alanındaki ödüllerin hangi gerekçelere dayandığı ile ilgili tartışmaların çoğu siyaset üstünde yoğunlaşmıştır. Eleştirmenlerin ve bu konuda araştırma yapan akademisyenlerin bazılarının göre ödül, İsveç Akademisi üyelerinin ve İsveç'in dış politikası gereği desteklediği politik görüşe sahip yazarlara verilmektedir. Fakat bu kadar uzun süredir verilen bir ödülü yalnızca siyasi nedenlere bağlamak ne kadar doğrudur? Nobel kurumunun ve İsveç Akademisi'nin kraliyet kurumları olması yazarların belirlenmesinde rol oynamış mıdır? Yazarların kullandıkları dilin, eserlerine erişme ve değerlendirme aşamasında bir önemi yok mudur? Aynı dilden, ırktan olan, ayrıca kabaca aynı politik görüşe sahip yazarlar arasında seçim yapılırken nelere dikkat edilmektedir?

Ödüllerle ilgili araştırma yapıldığında ilk karşılaşılan konular, siyasi nedenler ve ödülün verildiği ülke ile ödülü alan yazar arasındaki ilişkilerdir. Edebiyatın gelişimi düşünüldüğünde bu çok da olağandışı bir durum değildir. Pascal Casanova'nın *Dünya Edebiyat Cumhuriyeti* kitabındaki "Edebiyat, Ulus ve Siyaset" başlıklı bölümde de belirttiği üzere "edebiyatın doğuşu [...] paradoksal olarak devletlerin siyasi tarihine dayanır" (50). Dil ve edebiyat ulusun siyasi temellerini oluşturur ve süreç içinde birbirlerine asalet kazandırır (49). Fakat Nobel gibi uluslararası bir ödül söz konusu olduğunda derecelendirmenin ülkelere ve ülkelerin izledikleri siyasi politikalarda yazarların konumuna göre olması kurumun eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Bu eleştiriler son yıllarda öne çıksa da kökleri Nobel kurumunun kurulduğu ilk yıllara dayanmaktadır. Ödülün verilmeye başlandığı ilk yıllarda Henrik Ibsen (1828-1906), George Meredith (1828-1909), Leo Tolstoy (1828-1910), Mark Twain (1835-1910), Algernon Swinburne (1837-1909), Thomas Hardy (1840-1928), Emile Zola (1840-1902), Henry James (1843-1916), August Strindberg (1849-1912), Anton Çehov (1860-1904) gibi önemli yazarlar hayatta olmaları ve birçok kere de aday gösterilmelerine rağmen İsveç Akademisi tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmemişlerdir. Bu yazarlar arasında özellikle Tolstoy'un ödülü alamaması tartışma konusu olmuş, buna gerekçe olarak da muhafazakârlığı gösterilmiştir. Fakat Tolstoy sadece muhafazakâr olduğu için ödülü alamamıştır diyemeyiz. Çünkü 1901 yılında ilk Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış olan Sully Prudhomme da (1839-1907) muhafazakârdı, fakat Tolstoy'dan farklı olarak tıpkı Alfred Nobel'in kendisi ve o dönem İsveç Akademisi genel sekreteri olan Carl David af Wirsén gibi, Shelley'nin ütopyacı idealizmini benimsemişti. İleriki bölümlerde değinileceği üzere Tolstoy, Zola gibi yazarlar aslında Akademi'nin daimi sekreteri onların görüşlerini beğenmediğini açıkça belirttiği için ödülü

alamamışlardır.

1953'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Winston Churchill (1874-1965) için ise Akademi üyeleri raporlarında sürekli olarak seçimlerinin nedeninin politik olmadığını vurgulamışlar, gerekçe olarak "tarihsel ve biyografik tasvirlerinin yanı sıra yüksek insani değerlerindeki dahice retorik"ni göstermişlerdir. Halbuki yine aynı Akademi, 1948 yılında ödül edebi değerinden çok siyasi değer taşıyacak gerekçesiyle Churchill'in adaylığını bile reddetmişti. 1948 ile 1953 arasında Churchill'in kariyerinde yeniden başbakan olması dışında bir değişim olmadı. Fakat Akademi üyelerinden İsveçli diplomat ve yazar Dag Hammarskjöld (1905-1961) tam da Churchill'in ödül aldığı yıl Birleşik Milletler Genel Sekreterliği'ne atanmıştı. Birleşmiş Milletler'in kurulması aşamasında da Winston Churchill'in ne kadar büyük bir rol oynadığı, hatta kurucularından biri olduğu bilinmektedir. Nobel Vakfı, resmi internet sitesinde yalnızca 1950'ye kadar olan adayların listesini açıkladığı için Churchill ile birlikte kimlerin aday olduğunu göremeyip karşılaştırma yapamasak da aralarında kendini edebiyata bir başbakandan daha çok adanmış olanlar muhakkak vardır.

Nobel edebiyat ödüllерinin siyasi nedenlerle verildiği düşüncesi son yıllarda giderek artmış, gözlemciler ödülün verilme gerekçeleri arasında başka herhangi bir neden aramamaya başlamıştır. Bu durum, özellikle, 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen Orhan Pamuk (1952-) ile 2012 yılında ödülü alan Mo Yan (1952-) için geçerlidir. Orhan Pamuk Şubat 2005 tarihinde *Das Magazin* adlı haftalık İsviçre dergisine verdiği bir röportajda, "Bu topraklarda otuz bin Kürt ve bir milyon Ermeni öldürüldü. Benden başka kimse bundan bahsetmeye cesaret edemedi" açıklamasında bulunmuştur. Bunun üstünden yalnızca bir yıl geçtikten sonra Nobel Edebiyat Ödülü'nü alınca özellikle Türkiye'de tartışmalara neden olmuş, kendisine

“Türklüğe hakaret” davası açılmış ve kazandığı ödül, yazarın kendi ülkesinde, bazılarının gözünde sırf bu nedenle değerini kaybetmiştir. Dönemin Akademi sekreteri Horace Engdahl konuyla ilgili olarak “Elbette ödül bazı siyasi dalgalanmalara yol açabilir, ama biz bununla ilgilenmiyoruz. Kendi ülkesinde tartışmalı bir kişilik, ama neredeyse ödülümüzü alanların hepsi böyle” demiştir (<http://bit.ly/186JOUH>).

Nobel Edebiyat Ödülü’nü alması üzerine neredeyse Orhan Pamuk kadar tartışma doğan bir başka yazarsa, Mo Yan mahlaslı Çinli yazar Guan Moye’dir. Rejime muhalif yazarların ve eleştirmenlerin Mo Yan’a cephe almasının nedeni, yazarın Çin Komünist Partisi’ne olan yakınlığı ve “bir yazar sanattan önce politikada yer almalıdır” sözleridir. Akademi daimi sekreteri Peter Englund ise konuyla ilgili şunları söylemiştir:

Aslında çok basit. Edebi değerler sınırlarında bir edebiyat ödülü veriyoruz. Siyasi nedenler bu ödülü etkilemiyor. Bu demek değildir ki edebiyatı apolitik olarak görüyor, bu sene ödül alan yazarın da siyasi yazıları olmadığını düşünüyoruz. Herhangi bir kitabını açtığınızda Çin tarihine ve modern Çin’e dair birçok eleştirel şey göreceksiniz. Ama o bir siyasi muhalif değildir. Ben sistemin içinden sistemi eleştiren biri olarak görüyorum kendisini. (<http://on.wsj.com/1fxm75Y>)

Aslında İsveç Akademisi bu tür siyasi eleştirilere yol açmamak amacıyla seçimlerinde dikkatli olmaya çalışmaktadır, ama bu dikkat genellikle yalnızca milliyet bazındadır. Şöyle ki, 1984’e kadar Avrupalı yazarlara, daha sonra ise Avrupalı olmayanlara yoğunlaşmıştır. Özellikle ilk dönemlerde, herhangi bir ülkenin daha çok önemsendiği izlenimini yaratmamak için çok uğraşmıştır. Örneğin 1901’de Fransız şair Sully Prudhomme’a ödül verilince sonraki yıl Fransız yazar Frédéric

Mistral'e (1830-1914) verilmemiş, yazar ödülü 1904'te alabilmiştir. Benzer şekilde, 1904'te bir Fransız (Frédéric Mistral) Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldüğü için sonraki sene Albert Sorel değerlendirilememiştir.

Akademi'de ülkeler ve milletler arasında ayırım yapmama konusunda genel olarak titiz bir tavır hâkim olsa da bazı üyeler bu konudaki genel tutumun dışına çıkmışlardır. Örneğin, Akademi üyesi Artur Lundkvist, Burton Feldman tarafından yazılan *The Nobel Prize: A History of Genius, Controversy, and Prestige* (Nobel Ödülü: Bir Dahilik, Çekişme ve Prestij Tarihi) adlı kitapta belirtildiği üzere, Asya, Afrika gibi “uzak yerler”in edebiyatları için şöyle demiştir: “Onlarda bir şey bulabileceğimden şüpheliyim. Bu edebiyatlar (Japonya hariç) kendi verili bağlamlarından çıkarıldığında hâlâ önemli sayılacak kadar çok gelişim gösterememişlerdir” (110). Lundkvist'in bu ayrımcı sözlerini telafi etmek üzere sonraki yıllarda Akademi, değerlendirme yaparken, Avrupa'dan az da olsa uzaklaşmış, Wole Soyinka (1986), Necib Mahfuz (1988), Derek Walcott (1992) ve Toni Morrison (1993) gibi yazarlara ödül vermiştir. İsveç Akademisi'nin tutumundaki bu değişiklik eleştirilere maruz kalmamanın yanı sıra Alfred Nobel'in vasiyetindeki “ülkesi önemli olmaksızın” ölçütünü ihlal etmeme endişesinin de bir sonucudur.

1981 yılından bu yana İsveç Akademi üyesi olan Kjell Espmark'ın *The Nobel Prize: The First 100 Years* isimli kitabın "Nobel Prize in Literature" bölümünde belirttiği üzere Nobel edebiyat ödülleri, veriliş nedenlerine göre altı döneme ayrılmaktadır.

i. Yüksek ve sesli idealizm

Kjell Espmark'a göre, Akademi'nin 1884-1912 yılları arasında daimi sekreterliğini yapmış olan Carl David af Wirsén, “ideal” kelimesini “yüksek ve sesli

idealizm” olarak yorumlamıştır (139). Bu durum Tolstoy, Ibsen, Zola’nın ödülü alamayıp Bjornsterne Martinus Bjornson (1832-1910), Rudyard Kipling (1865-1936) ve Paul Johann Ludwig Heyse (1830-1914) gibi yazarların ödül almalarına neden olmuştur. Espmark’ın sunduğu bu gerekçelere dayanarak Wirsén’in Nobel’in vasiyetiyle kendi idealizmini uluslararası edebiyata taşıma fırsatı bulmuş olduğunu ve Zola gibi yazarlara olan öfkelerini ortaya çıkardığını söyleyebiliriz.

Bu dönemin başlarına Espmark’ın söyledikleri doğrultusunda şöyle bir göz atacak olursak özellikle ilk yıllarda Wirsén’in etkisini görmemiz mümkündür. Örneğin 1901 yılında ödül almış olan Sully Prudhomme ve 1904 yılında almış olan Frederic Mistral’i ele alacak olursak ikisi de Fransızdır ve ikisinin de siyasi yönlerinden çok edebi eğilimleri ön plana çıkmıştır. Fakat 1901 senesinde Mistral yirmi beş, Prudhomme ise yirmi farklı kurum ve kişi tarafından aday gösterilmesine rağmen ödülü Prudhomme almıştır. O dönem ürettikleri eserlere baktığımızda ise, Prudhomme’un en son şiirinin 1888’de (“Le Bonheur”/ Mutluluk) Mistral’in eserinin ise 1897’de yayımlandığını görüyoruz. Mistral 1897-1906 arası yeni bir şey yayımlamamıştır. Yani ödülü 1901’de alamayıp da 1904’te almasını sağlayan yeni bir çalışması yoktur. Üstelik 1904’te ödülünün gerekçesi olan “doğal manzarayı ve halkının yerli ruhunu yansıtan şiirsel üretiminin özgünlüğü ve doğru ilhamının tanınması ve Provençal bir dilbilimci olarak önemli çalışması” (bit.ly/1edEMpB), 1901 yılında da geçerliydi. Çünkü bahsedilen çalışma Oksitanya diline ait en kapsamlı sözlük çalışması olan *Lou Tresor dou Felibrige* idi; yayım yılıysa 1878’di. Bu durumda, diyebiliriz ki, 1901 yılında Wirsén’in çok sevdiği şair Sully Prudhomme aday olmasaydı ödülü Mistral’in almaması için hiçbir neden yoktu.

1902’de ise en çok aday gösterilen isim Tolstoy’dur (<http://bit.ly/17N3fAR>), fakat o yıl Prusya Akademisi tarafından aday gösterilen tarihçi Christian Matthias

Theodor Mommsen (1817-1903) ödüle layık görülmüştür. Oysaki gösterilen gerekçeler çok genel ve birçoğu tek bir yazar/şair için gösterilemeyecek nedenlerdir. Örneğin 1907’de Rudyard Kipling’e Nobel Edebiyat Ödülü’nün verilme gerekçesi “Gözlem gücü, hayal gücünün özgünlüğü, fikirlerinin güçlülüğü ve bu dünyaca ünlü yazarın yarattıklarının karakterini oluşturan anlatım yeteneği” olarak belirtilmiştir. Bu gerekçe Tolstoy için de, Wirsén’in hoşlanmadığı Zola için de geçerlidir.

ii. Tarafsızlık Politikası

Kjell Espmark’ın bahsettiği dönemlerden ikincisi, “tarafsızlık politikası” doğrultusunda değerlendirmelerin yapıldığı dönemdir. I. Dünya Savaşı’nı da kapsayan 1913-1920 yılları arasındaki bu dönemde, eleştirmenler tarafından “yanlış ödüller”in nedeni olarak gösterilen Carl David af Wirsén sekreterliği bırakmış, yerine tarihçi Harald Hjarne (1848-1922) geçmiştir (139). Hjarne bu dönemde savaşı güçleri bir tarafa bırakmış, küçük milletlere şans tanımıştır. Dolayısıyla bu dönemde ödül alanlar arasında, savaşta yer almayan İskandinav ülkelerinden yazarların sayısı fazladır.

Tarafsızlık politikasının geçerli olduğu bu dönemde I. Dünya Savaşı’nın başlama ve bitiş tarihleri olan 1914 ve 1918’de hiçbir eser Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülmemiş ve ödül parası vakfın özel fonuna aktarılmıştır. Halbuki, 1914’te aday gösterilenler arasında Thomas Hardy ve William Butler Yeats (1865-1939) (<http://bit.ly/1edJnb8>), 1918 yılında aday gösterilenler arasında ise Georg Brandes (1842-1927) ve Henri Bergson (1859-1941) gibi isimler vardır. Bu isimler o yıllarda ödüle layık görülmemesine rağmen Yeats 1923’te, Bergson 1927’de ödülü almıştır.

Espmark’ın gözlemlerine göre, 1913-1920 yılları arasında “tarafsızlık politikası” sonucu, bir Hint, bir Fransız, bir İsveçli, bir İsviçreli, bir Norveçli ve bir

de Danimarkalı yazar Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

iii. Usta Tarz (1920ler)

Kjell Espmark'ın belirttiğine göre “usta tarz” nosyonu, komitenin raporlarında açıklandığı üzere, Wirsén döneminin ve klasik dönemin özellikleriyle bağlantılar taşır. Bu nedenle bu dönemde Akademi, modern edebiyatta ne olup bittiğinden pek haberdar olamamıştır. Espmark'a göre “ideal yön”ün dar yorumundan uzaklaşmış, “ideal” kelimesi hümanizmle bağdaştırılmıştır (140). Espmark'ın böyle söylemesinin nedeni, bu yıllarda sunulan gerekçelerin çoğunda “human”, “hümanizm” kelimelerinin çok geçiyor olması olabilir. Fakat onun söylediği gibi “ideal” kelimesi “hümanizm”le bağdaştırılmış olsaydı aday gösterildiği halde ödülü alamayanların ödüle layık görülenlerden daha az hümanist olduğunu söyleyebilmek gerekirdi. Oysaki George Bernard Shaw'un (1856-1950) ödül aldığı 1925 senesinde aday gösterilen Georg Brandes ve Thomas Hardy'nin (<http://bit.ly/13cCYZi>), Shaw'dan daha az hümanist olduğunu söylemek olanaklı değildir.

iv. Evrensel İlgi

Espmark'a göre, bu dönemde Akademi, “insanlığa en büyük fayda” ifadesini yorumlarken okuyucuları temel almıştır. Akademi tarafından sunulan bir rapora göre ölçüt, yazarın evrensel tanınmışlığa sahip olmasıdır (140). Bu ölçüt, Sinclair Lewis (1885-1951), Pearl S. Buck (1892-1973) gibi yazarların ödül almasını sağlarken, Paul Claudel (1868-1955) ve Paul Valéry (1871-1945) gibi başarılı şairlerin reddedilmesine neden olmuştur.

Fakat bu yıllardaki aday listelerinde dikkat çeken bir özellik, yazarların önceki yıllara göre daha az tanınmış olmalarıdır. Yani aslında Akademi, Espmark'ın söylediğinden farklı olarak, dünyaca tanınmış olanlardan çok, gelen aday isimlerinin

arasından en tanınmış olanları seçmiştir.

v. “Öncüler” (1946-)

Kjell Espmark’a göre, 2. Dünya Savaşı döneminde yenilenen ve sekreter olarak Anders Österling’i seçen Akademi, “popülerlik” takıntısını bırakmış, “öncüler” olarak adlandırdığı ölçüte odaklanmıştır (140). Buna göre, adayların, tıpkı bilimsel alanlarda olduğu gibi, “gelişme” için yeni bir yol açmış olmaları gerekmektedir. Böylece “insanlığa en büyük fayda” ibaresi “edebiyat veya dile yeni katkılar sağlayanlar” olarak yorumlanmıştır.

Bugün de devam eden bu yaklaşımla, 1930’larda “ahlaki anarşi” nedeniyle reddedilen Hermann Hesse (1877-1962), 1946 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülmüştür. Ezra Pound ve Samuel Beckett’in (1906-1989) (1885-1972) kötümser yaklaşımları da edebiyatta yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Fakat Ezra Pound’un savaş döneminde Doğu Avrupa Yahudilerinin katledilmesini haklı bulan söylemleri nedeniyle edebiyat alanındaki öncülüğü reddedilmiştir. Bu süreçte André Gide (1869-1951), Hermann Hesse (1877-1962), T.S. Eliot (1888-1965), William Faulkner (1897-1962) gibi önemli isimler ödül almıştır. Arap dünyasından da Arap modern edebiyatının yaratıcısı kabul edilen Necip Mahfuz 1988 yılında ödüle layık görülmüştür.

Fakat Espmark’ın gözlemlerine dayanan “öncülük” ölçütüyle yaklaşınca da Nobel jürisinin eksik kaldığı görülmektedir. Örneğin kitaplarında neredeyse bir dil devrimi yapmış olan James Joyce (1882-1941) bu ölçütün neresinde durmaktadır? Nobel Edebiyat Ödülü alamamasının nedeni, bu ölçütün gündeme geldiği yıl olan 1946’dan önce ölmüş olması mıdır? Bu durumda Akademi üyeleri bir anda mı öncülük ölçütüyle yazarları değerlendirmeye başlamıştır?

vi. Tanınmayan Ustalar (1978-)

Kjell Espmark'a göre, Akademi bu dönemde okuyucuların başka türlü isimlerini duymayacakları tanınmamış yazarlara yoğunlaşmış, onların edebiyat dünyasında isimlerinin bilinmesini sağlamıştır. Jaroslav Seifert (1901-1986), Isaac Bashevis Singer (1902-1991), Elias Canetti (1905-1994) ve Odysseus Elytis'in (1911-1996) ödülleri bu bağlamda değerlendirilebilir. Espmark'a göre bu dönemde şiire büyük önem verilmiştir (142). 1990-1996 yılları arasında yedi ödülün dördü şairlere gitmiştir.

Bu ölçüte göre olan değerlendirmelerinde adil görünmek bakımından Akademi, 1968'de ödülün bir Japon yazara gitmesine karar vermiş ve gözlem yapması için Japonya'ya bir öncü grup yollamışlardır. Bunun sonucunda o yıl Robert Graves (1895-1985), Lawrence Durrell (1912-1990) ve Günter Grass (1927-) gibi isimler de adayken Nobel Edebiyat Ödülü'nü Yasunari Kawabata (1899-1972) almıştır.

Espmark'ın gözlemlediği bu ölçütler düşünüldüğünde bu nedenlerin makul nedenler olup olmadığına karar vermek için aslında bakılması gereken yer yine Alfred Nobel'in vasiyetidir. Nobel kurumunun yüksek bir maddi karşılık sunuyor olmasının nedeni, aslında, kazanan yazarların ekonomik sorunlarla uğraşmayı bırakıp kendilerini işlerine adanmalarıdır. Bu yönünden bakıldığında Nobel ödülleri aslında bir ödüllendirme olarak görülmemeli, bir destek fonu olarak işlemelidir. Fakat gözlemlerime göre, Joseph Brodsky (1840-1996), Maurice Maeterlinck (1862-1949), Rudyard Kipling (1865-1936), Romain Rolland (1866-1944), Sigrid Undset (1882-1949), Sinclair Lewis (1885-1951), Eugene O'Neill (1888-1953), Pearl S. Buck (1892-1973), Albert Camus (1913-1960) ve Seamus Heaney (1939-2013) dışındaki yazarların hepsi kırklı yaşlarından sonra, yani edebiyat için yeterince çalışıp ekonomik zorluk çektikten sonra ödüle layık görülmüştür. Daha vasiyet çok

yeniyken ödülü alan Sully Prudhomme, ödülü aldıktan bir yıl sonra ölmüştür. Aynı zamanda Akademi üyesi olan Erik Axel Karlfeldt'e ödülü yazar öldükten sonra verilmiştir. Ödül alanların geneline baktığımızda yazarların Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldıktan sonra, edebiyat alanında, almadan önce oldukları kadar verimli olamadıklarını söyleyebiliriz. Bunda hem yaşları hem de Nobel Edebiyat Ödülü ile kendilerini edebiyat alanında kanıtlamış saymaları etkili olmuş olabilir. Nobel edebiyat ödüllü T. S. Eliot da konuyla ilgili olarak "Nobel bir yazarın cenazesine bilettir. Kimse onu aldıktan sonra bir şey yapmamıştır" demiştir.

Sonuç olarak, gerekçesi ne olursa olsun Nobel Edebiyat Ödülü, verildiği her sene, tartışma yaratmış bir ödüldür. Fakat eleştirmenlerin çok yer ayırmadıkları iki önemli konu, İsveç Akademisi'nin kraliyete bağlı olmasının ve çevirinin Nobel edebiyat ödülleri nasıl etkilediğidir.

B. İsveç Akademisi'nin Nobel Edebiyat Ödülü'ne Etkisi

Daha önce de belirtildiği gibi, İsveç Akademisi 1786 yılında İsveç Kralı III. Gustav tarafından kurulmuştur. Bütün üyeleri İsveçlidir ve hemen hemen hepsi çeşitli üniversitelerde görev yapmaktadırlar. Bu üniversiteler de çoğunlukla Göteborg, Stockholm ve Uppsala üniversiteleridir. Akademi'den istifa etme gibi bir durum söz konusu olmadığı için Akademi'ye nadiren yeni bir üye katılmaktadır ve şu anda üyelere yalnızca bir tanesi 1960 sonrası doğumludur. Nobel edebiyat ödülleri bu kadar tartışmalı olmasının temel nedenlerinden biri budur. Edebiyat alanında her sene değişim yaşanırken, yeni eleştiri kuramları, yeni türler ortaya çıkarken bunlar hakkında değerlendirme yapıp "insanlığa en büyük fayda" sağlamış olanı seçecek olan kurum neredeyse hiç değişmemekte ya da çok yavaş değişmektedir. Biraz da bu nedenle, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazananların arasında yaşı kırktan daha küçük olan bir yazara rastlanmamaktadır. Ne de olsa Akademi

üyeleri, kendi işleri ve yaşları dolayısıyla hep “olgun” ve “güvenli” seçimler yapma eğilimindedirler. Aralarına sıkça yeni isimler katılmayan ve edebiyat konusundaki düşünceleri “oluşmuş” olan bu insanlar her sene farklı seçimler yapmaya çalışmaktadırlar. Milli ve siyasi nedenlerin olmadığını varsaysak bile belli bir noktadan sonra bir insanın edebiyat hakkındaki görüşlerinin kolayca değişmediğini söyleyebiliriz. Yazarlar, akımlar, eleştiri yöntemleri değişirken mevcut yapısıyla Akademi'nin bu değişime ayak uydurması epey zordur.

Akademi'nin ödüller üzerinde etkisini oluşturan bir diğer neden de kurumun üyelerinin gerek sosyo-ekonomik durumlarıyla, gerekse yaptıkları işlerle elit kesimden seçilmesi ve bugün bile kralın onayından geçmeden görevlerine başlayamamalarıdır. Herhangi bir üniversitede görev yapan bir edebiyatçı ya da tarihçi, üye olarak seçilmemektedir. Üyelerin yalnızca elit kesimden seçilmesi, özellikle ödüllerin verilmeye başlandığı ilk yıllarda (1930'lara kadar olan süreç), yazarları değerlendirirken toplumsal statülerine göre ayırım yapmalarının nedeni olarak görülebilmektedir. Örneğin, ilk dönemlerde ödüle layık görülen yazarların çoğu bir kuruma bağlı yazarlardır. Sully Prudhomme (1901), José Echegaray (1904), Verner von Heidenstam (1916), Anatole France (1921), Henri Bergson (1927) ve Erik Axel Karlfeldt (1931), Fransız, İspanya ve İsveç akademilerinin üyeleriydi. Mommsen, Carducci ve Rudolf Eucken ise Berlin, Bolonya ve Jena'da üniversite başkanlığı yapmaktaydı. Yalnızca yazarlık yaparak hayatını sürdürüp de ödüle layık görülmüş ilk kişi 1907 yılında Rudyard Kipling olmuştur.

Bu durumun bir yansımasını Türkiye'de de görmek mümkündür. Resmi olmayan verilere göre “en çok Nobel Edebiyat Ödülü alamayan yazar” olarak anılan Yaşar Kemal (1923-), 1973'ten bu yana Türkiye PEN Yazarlar Derneği tarafından ödüle aday gösterilmektedir. Fakat Türkçe edebiyatta önemli bir yeri olan Yaşar

Kemal yerine, yalnızca birkaç yıl süreyle aday gösterilmiş olan Orhan Pamuk (1952-) ödüle layık görülmüştür. Yaşar Kemal'in Orhan Pamuk'tan daha iyi bir yazar olduğunu iddia etmek öznel bir yorum olacaktır, fakat iki yazarın geçmişine ve sosyo-ekonomik konumuna baktığımızda karşımıza çıkan tabloda Orhan Pamuk tam da Akademi'nin tercih edeceği bir yazar gibi görünmektedir. Dönemin koşullarına göre "kalburüstü" bir aileye mensup olan Pamuk, zengin kesimin yaşadığı Nişantaşı'nda yetişmesi ve Türkiye'deki çoğu yazardan farklı olarak ekonomik sıkıntı çekmemesi nedeniyle bazı kişilerce "beyaz Türk" olarak anılmakta, yazarlığın yanı sıra akademisyenlik ve eleştirmenlik de yapmaktadır. Oysaki Kürt bir annenin oğlu olan Yaşar Kemal, zor bir çocukluk dönemi geçirmiş, pamuk tarlalarında ırgatlık, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yapmıştır. İleri bir eğitim almadığı gibi, herhangi bir akademik unvanı da bulunmamaktadır. Dil kullanımındaki ustalığı, Alfred Nobel'in para ödülünü yüksek koyarken güttüğü amaç ve kendi ülkesi dışında da okunan bir yazar olması ölçütleri düşünüldüğünde, Yaşar Kemal ödül için doğru bir seçim olabileceken, İsveç Akademisi'nin açıklamadığı nedenlerden dolayı ödüle layık görülmemiştir. Yukarıdaki tablo düşünüldüğünde, bu nedenlerden biri, yazarın elit kesimden biri sayılmaması olabilir.

Bir yazarın Akademi'nin kara listesine eklenmesi de mümkündür. Yani, herhangi bir yazarın siyasi tutumu Akademi heyetini rahatsız ederse eserlerinin değeri ne olursa olsun değerlendirmeye alınmamaktadır. Buna en iyi örnek, Jorge Luis Borges'tir (1899-1986). Borges, Şili diktatörü Augusto Pinochet'nin (1915-2006) hayranıydı. Borges'in biyografi yazarı Edwin Williamson, yazarın Pinochet'ye olan ziyaretinden sonra, Nobel komitesinin kendisini kısa listelere bile asla almayacaklarını açıkladıklarını belirten Williamson bu durumu şöyle açıklamıştır: Pinochet'ye olan ziyareti Borges'in Nobel Edebiyat Ödülü'nü alma

şansını yok etti. Ömrünün kalan yılları boyunca adaylığı, Nobel komitesinin kıdemli bir üyesi olan Arthur Lundkvist tarafından reddedildi. Lundkvist sosyalist bir yazar olmanın yanı sıra, 1971’de ödülü almış olan Şilili komünist şair Pablo Neruda’nın da çok yakın arkadaşıydı. Lundkvist bir dönem Şili Komünist Partisi başkanlığı yapmış olan Volodia Teitelboim’e, Borges’i General Pinochet’in rejimini desteklediği için asla affetmeyeceğini söylemiştir. (<http://bit.ly/170FbWh>)

Bu örnekte de görüldüğü gibi, tek bir üyenin fikri bile Akademi’nin kararlarını etkilemektedir. Kararlar üzerinde etkisi en fazla olan üyeler, Akademi’nin daimi sekreterleridir. *The Nobel Prize: The First 100 Years* isimli kitabın “Nobel Prize in Literature” (Edebiyat Alanındaki Nobel Ödülleri) isimli bölümde, Kjell Espmark’ın gerekçelere göre ayırdığı dönemler, aslında hep daimi sekreterlerin değiştiği dönemlere denk gelmektedir. Çünkü vasiyetteki “en büyük fayda” ve “idealist eğilim” sözlerinin ne anlama geldiğini yorumlayan kişi, daimi sekreterdir.

Yorumlamadan kaynaklanan “yanlış kararlar” en belirgin olarak Carl David af Wirsén’in sekreter olduğu dönemde ortaya çıkmıştır. Kendisi Tolstoy’a siyasi görüşleri nedeniyle tamamen karşıydı. Naboth Hedin’in “Winning the Noble Prize” (Nobel Ödülünü Kazanmak) başlıklı makalesinde belirttiğine göre Wirsén, Tolstoy’un *Suç ve Ceza*, *Anna Karenina* gibi ölümsüz eserlerine hayran olmasına rağmen yazarın sosyal ve siyasi teorilerine, Yeni Ahit’i yarı mistik, yarı rasyonel bir ruhla yeniden yazmasına göz yumamadığını söylemiş, medeniyete karşı böyle bir düşmanlıkla karşılaşınca, insanın yazarla ilgili kuşku duyduğunu belirtmiştir (<http://bit.ly/17An4cR>). Benzer şekilde, sevmediği için Ibsen’e ödül verilmesini de engelleyen bu Akademi üyesi, Akademi’yi başka adaylara oy vermeye ikna ederek Selma Lagerlöf’ü de (1858-1940) uzun süre dışarıda bırakmayı başarmıştır. Fakat Lagerlöf, Wirsén’e rağmen 1909’da ödüle layık görülmüştür.

Usta yazar James Joyce'un adının Nobel Edebiyat Ödülü ile anılmamasında da daimi sekreterin kim olduğunun etkisi vardır. Daha önce de belirtildiği gibi, “öncüler” ölçütü göz önünde bulundurulsa 1940'ların başında ödül için en doğru kişi Joyce olurdu. Fakat “ideal” kelimesinin bu şekilde yorumlanması 1946'da gündeme gelmiştir. Aslında değişen, ölçüt değil, sekreterdir. Espmark'ın *The Nobel Prize: The First 100 Years* isimli kitabın “Edebiyat Alanındaki Nobel Ödülleri” başlıklı bölümünde belirttiğine göre, o yıllarda göreve gelen Anders Österling, Joyce'un *Ulysses* romanı için “modern edebiyat üzerinde hâlâ etkisi olan önemli bir eser” demiştir (141). Hatta T. S. Eliot'a ödülü takdim etmeden önceki konuşmasında onu James Joyce'un eserlerini araştırdığı, incelediği için de ayrıca takdir ettiğini belirtmiştir. Buna dayanarak, Joyce'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü alamamasının nedeninin, aslında Österling'in 1930'ların sonlarında değil de 1946'da sekreter olarak seçilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda, 1900'lerde Wirsén değil de Österling sekreter olsaydı Tolstoy da edebiyatın öncülerinden biri olarak ödül alabilecek miydi? Daimi sekreterlerle ölçütlerin değiştiği zamanların aynı dönemlere denk gelmesi göz önünde bulundurulduğunda, on sekiz üyenin ayrı ayrı fikrinden çok, sekreterin fikrinin önemli olabileceğini söylemek çok da yanlış olmaz.

İsveç Akademisi'nin özellikle hassas olduğu konu, kendi üyelerinin adaylıklarıyla ilgili değerlendirmeleridir. Başka hiçbir konuda eleştirilere maruz kalmaktan çekinmeyen kurum, getirdiği kurallardan ve kararlarından anlayabileceğimiz üzere, özellikle bu konuda dikkatli davranmıştır. Nobel ödüllerinin resmi sitesindeki bilgiye göre, İsveç Akademisi'nin üyelerinden herhangi birinin aday olması durumunda, eğer aday gösterilen kişi bir uzmanın ya da Nobel komite üyesinin değerlendirmesi sonucu aday gösterilmediyse reddedilmiştir (<http://bit.ly/1cHMF1t>). Tüm bu sürece rağmen, yine de beş Akademi üyesi Nobel

Edebiyat Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır: Selma Lagerlöf (1909), Verner von Heidenstam (1916), Erik Axel Karlfeldt (1931), Pär Lagerkvist (1951), Harry Martinson ve Eyvind Johnson (1974).

Sonuçta, siyasi görüşleri, çalışma alanları, sevdikleri yazarlar görmezden gelinse bile, İsveç Akademisi, ömür boyu üyelik özelliği nedeniyle muhafazakâr bir yapıya sahiptir. Bu muhafazakâr yapı içinde, üyelerin yaşı ve konumları bakımından edebiyata ve ülkelerin siyasetlerine bakışları sıkça yenilenemediği için, ödül verdikleri kişilerin özellikleri de durağan kalabilmektedir. Yine aynı yapı nedeniyle modern edebiyatı yeterince izleyememekte, yeni akımları değerlendirirken eski ölçütlerine bağlı kalmaktadırlar. Yani aslında bu üyeler, yeni bir sistemin içinde eski kuralları uygulamakta, bu nedenle de sık sık ve çokça eleştirilere yol açan kararlar vermektedirler. Bu da kişilerin yanlış görüşlere sahip olmasından çok, kurumun temelde uluslararası bir ödül için yapılandırılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

C. Çevirinin Nobel Edebiyat Ödülü'ne Etkisi

Önceki bölümlerde Nobel Edebiyat Ödülü'nü etkileyen ve sıkça tartışılan konuları inceledik. Bu bölümdeyse tartışmalarda genellikle dışarıda bırakılan dil ve çeviri konusunu ele alacağız. Ne de olsa, edebiyatın bir değerlendirme ölçütü varsa, o da başta yapıtların özgün dili ve çevirileriyle ilgili olmak durumundadır. Özellikle de dünya edebiyatında çevirilerin yaygınlaştığı ve Akademi'nin değerlendirirken çevirilerden faydalanmaya başladığı 1960'dan sonraki ödül sistemine bu perspektiften bakmamız gerekmektedir.

Çalışmamın Ek A kısmındaki tabloda 1901 yılından 2013'e kadar Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan 110 yazarın milliyetleri ve hangi dillerde yazdıkları belirtilmiştir. Buna göre, en çok kullanılan diller, İngilizce (27), Fransızca (13), Almanca (13), İspanyolca (11), İsveççe (7) ve İtalyancadır (6). Dillerin temsilinde

eşitsizlik olsa da, tabloya bakıldığında eserlerini Yiddiş dili, Oksitanya dili ve Bengali dili gibi yaygın olmayan dillerde yazan yazarların da ödül aldığı görülmektedir. Demek ki İsveç Akademisi bu dillerdeki yapıtlara da ulaşabilmiştir. Bütün bu dillerin Akademi'nin on sekiz üyesi tarafından biliniyor olamayacağı düşünüldüğünde üyelerin bu yapıtlara nasıl ulaştığı konusu belirsiz kalmaktadır. Üyeler arasında İskandinav dilleri, Fransızca, Çince gibi dilleri çalışan dilbilimciler yer almaktadır, fakat yaptığımız araştırmalar sonucunda hiçbirinin Yiddiş dili ya da Bengali dili bildiği bilgisine ulaşamadık. O zaman bu üyeler uluslararası bir sahnede kimin en iyi yazar/şair olduğuna nasıl karar vermektedirler?

İsveç Akademisi'nin resmi internet sitesinden öğrendiğimize göre, değerlendirme aşamasında üyelere uzmanlar yardımcı olmaktadır. Her kitap için o dili bilen bir uzman tarafından rapor hazırlanmakta, bazı durumlarda da özel çeviriler yaptırılmaktadır (<http://bit.ly/1boyKnc>). Karar verme sürecinde üyelerin çok sayıda okuma yapmaları gerekmektedir. Ödülün yazarın tek bir eserine değil (yalnızca 1902, 1919, 1920, 1924, 1929, 1932, 1937, 1954 ve 1965 yıllarında ödül, yazarın tek bir yapıtına verilmiştir), tüm eserlerine verildiği göz önüne alındığında, yalnızca sona kalan kısa listeyi düşünsek bile okuma yükünün oldukça fazla olduğu aşikârdır. Adayların kitaplarının çok azının İsveççe çevirisi bulunmaktadır. Bir kısmının İngilizce çevirisi olsa bile Yiddiş dili gibi çevirisine kolay ulaşılamayan eserler, özgün dillerinde değerlendirilmek zorundadırlar. Uzmanlara çeviri yaptırıldığı ya da rapor hazırlatıldığında yapıtların derin anlamlarına ne kadar ulaşılabilir mi? Örneğin 1939 yılında aday gösterilen Hu Shih ve Bansadhar Majumdar'ın yapıtlarını karşılaştırırken hangi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur? Çince üzerine çalışan üyelerin olduğu bilinmektedir, fakat Hintçe eser veren bir yazarın yapıtları ile ilgili rapor hazırlatmak yazarın eserlerini değerlendirmeye yetmiş midir?

Çevirinin değerlendirmeye olası olumsuz etkilerini ele almadan önce olumlu etkilerini tartışacağız. Çevirinin, Nobel edebiyat ödüllerinden çok, yazarların bu ödül kapsamında değerlendirilmesine olumlu etkileri vardır. Stephen Owen'ın "Stepping Forward and Back: Issues and Possibilities for 'World' Poetry" (İleri ve Geri Adımlar: 'Dünya' Şiiri için Sorunlar ve İhtimaller) başlıklı makalesinde belirttiği üzere, Nobel Komitesi, yalnızca, içinde yetenekli çevirmenlerin ve akademik araçların olduğu edebiyatları bilmektedir. Örneğin, Bengali dilinde yazan ve 1913 yılında edebiyat ödülünü alan Rabindranath Tagore (1861-1941), Londra'dan Thomas Sturge S. Moore isimli bir akademisyen tarafından aday gösterilmiş (<http://bit.ly/GzBlgA>), yazar, bu İngiliz akademisyen tarafından Akademi'ye tanıtılmıştır.

Akademik araçlar gibi çeviriler de yazarları Akademi'ye tanıtma etkili olmuştur. Örneğin, 2004 yılında ödüle layık görülmüş olan Avusturyalı yazar Elfriede Jelinek (1946-), eserlerini Almanca yazmaktaydı ve eserlerinin çoğu bu tarihten önce İngilizceye çevrilmişti. Aynı şey 2006'da ödülü almış olan Türkiyeli yazar Orhan Pamuk için de geçerliydi. Bu yazarın da eserleri İngilizcenin yanı sıra birçok dünya diline çevrilmekteydi. Elbette tek etmenin çeviri olduğunu söyleyemeyiz. Öyle olsaydı yıllarca aday gösterildiği halde İsveç Akademisi'nin ödül vermediği Yaşar Kemal'in eserlerinin de birçok dile çevrildiği gerçeğini görmezden gelmiş olurduk. Ama 1980 sonrasında, iki yazarın çevirilerini kıyaslarsak Orhan Pamuk'un kitaplarının çevirilerinin öne çıkarak edebiyat dünyasında konuşulmaya başladığını, Yaşar Kemal'in eserlerine gösterilen ilginin ise klasik statülerini korusalar da, eserlere gösterilen ilginin zayıfladığını söyleyebiliriz.

Çevirinin Nobel edebiyat ödülleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri yalnızca bu kurumun değil, bütün dünya edebiyatlarının temel sorunudur.

“Dünya edebiyatı” kavramını ilk kez ortaya atan Goethe de (1749-1832) çeviri sorunsalı üzerinde durmuş, 1828’de Chancellor von Müller’e şöyle yazmıştır: “Çeviri yaparken kişi yabancı dille doğrudan çatışmaya girmekten kaçınmalıdır. Çevrilmez olanı çevirecek kadar kendini geliştirmelidir, çünkü bir dilin karakteri ve değeri o kelimelerde yatar” (alıntılayan Strich, 7). Fakat Goethe’nin bahsettiği, çevrilmesi zor olan bu kelimeler, çoğunlukla çevrilememekte ya da değiştirilerek çevrilmek durumunda kalmaktadır. Çevrildiği dilde okuyan ortalama okuyucu için bu bir sorun teşkil etmeyebilir. Fakat İsveç Akademisi gibi temel amacı dili korumak olan bir kurum için, uluslararası bir ödülü verme aşamasında değerlendirme yaparken önemli bir sorun olmaktadır.

Öte yandan, Nobel edebiyat ödüllerinin çeviri edebiyatını olumlu yönde etkilediği de bir gerçektir. Ödül alan yazarların eserlerinin çevirilerinde her zaman bir artış olmuştur. Çoğu yazarın ödüllerden beklediği popülerlik bu şekilde sağlanmış, yazarlar ülkeleri dışında da okunmaya başlanmış, çoğu da dünya edebiyatı bağlamında anılır hale gelmiştir.

Kısacası, çevirilerin Nobel edebiyat ödülleri açısından etkileri tek yönlü değildir, olumlu ve olumsuz etkileri eşit derecededir. Olumlu etkisi, yazarların daha geniş bir okuyucu kitlesine tanıtılmalarını sağlamaktır. Fakat eseri çevrilmeyen yazarlar, kendilerini destekleyen önemli bir akademisyen ve yazar kitlesi yoksa değerlendirme dışı kalmaktadırlar. Çevirilerin olumsuz etkisi ise eserleri çeviri üzerinden inceleyen üyelerin, bazen ilgili külliyyatın gerçek değerini anlayamamalarıdır. Fakat bu olumlu ve olumsuz etmenlerin İsveç Akademisi’nin içyapısıyla ya da Nobel kurumunun oluşumu ve işleyişiyle bire bir ilgisi yoktur. Sorunlar Nobel Edebiyat Ödülü’ne münhasır değildir; herhangi bir uluslararası ödülde de sistem aynı şekilde işlemektedir.

Ç. Dünya Edebiyatı ve Nobel Edebiyat Ödülleri

Goethe'nin 31 Ocak 1827 günü dostu ve öğrencisi Eckermann'la konuşurken sarf ettiği "dünya edebiyatı" (*weltliteratur*) sözü, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren konuşulmaya başlanmıştır. Aslında hâlâ kimsenin tam anlamıyla sınırlarını çizemediği bu sistem, özellikle son yıllarda Pascale Casanova, David Damrosch ve Franco Moretti gibi isimlerin eserleri sayesinde, ilgi duyulup araştırma yapılan bir alan haline gelmiştir.

Dünya edebiyatı denince akla ilk önce Alman, Fransız, İngiliz ve Rus edebiyatları gibi ulusal edebiyatlar gelmektedir. Bunun nedeni de bu ülkelerin edebiyatlarının zenginliği ve dillerinin yaygınlığıdır. Oysa dünya edebiyatı yalnızca bu ulusların edebiyatlarıyla tanımlanacak kadar dar bir alan değildir.

"Dünya edebiyatı" sözünü ilk duyduğumuz yazarlar Goethe ile Karl Marx'tır (1818-1883). İngilizceye *Conversations with Eckermann* (Eckermann'la Konuşmalar) başlığıyla çevrilen kitapta belirtildiği üzere, Goethe'ye göre "dünya edebiyatı dönemi ufuktadır ve herkes bu dönemin gelişini hızlandırmak için çaba göstermeli"dir (alıntılayan Strich 132). Marx ise *Komünist Parti Manifestosu*'nda "Birçok ulusal ve yerel edebiyattan bir dünya edebiyatı" (11) doğduğunu belirtmiştir. Elbette ki dünya edebiyatı nosyonu o dönemle sınırlı kalmamış, bu teorileri oluşturan sonraki dönem yazılarında çoğunlukla, Alexander Beecroft'un "World Literature Without a Hyphen" (Tiresiz Dünya Edebiyatı) makalesinde de belirtildiği üzere, "dünyanın edebi üretiminin toplamı değil, içinde edebiyatın üretildiği ve dolaştığı bir dünya sistemi" (88) olarak tanımlanmıştır. Franco Moretti'nin konu üzerindeki çalışmaları da bu sistem teorisine dayalıdır; onun dünyası da "tek ve eşitsiz"dir.

David Damrosch ise *Aralıkta Dünya Edebiyatı* isimli kitaptaki "Dünya Edebiyatı Nedir?" makalesinde bu tür tümleştirici tezlerden kaçınarak dünya edebiyatını, "doğdukları kültürün dışına, gerek çeviriyle gerek özgün dillerinde çıkabilen tüm edebi eserleri" (4) kapsayacak şekilde tanımlamaktadır. Damrosch ayrıca tekil bir tanımdan kaçınarak çoğulcu bir yaklaşımı benimsemekte ve dünya edebiyatına birbirini tamamlayan şu açılardan yaklaşmaktadır: "1) Dünya edebiyatı, ulusal edebiyatların eliptik bir kırılmasıdır. 2) Dünya edebiyatı, çeviriden kazanan metinlerdir. 3) Dünya edebiyatı sabit bir metin kanonu değil, bir okuma biçimidir; kendi yerimiz ve zamanımızın ötesindeki dünyalarla uzaktan ilişki kurmanın bir türüdür" (281). Buna göre, karşımıza üç önemli etken çıkmaktadır: ulus ötesilik, çeviri, ilişkidelik. Batılı olmayan edebiyat kültürleri, dünya edebiyat uzamına ağırlıklı olarak ilk kez 20. yüzyılın ortalarında, sömürgelerin çözülüşü döneminde girmiştir. Onların girişiyle de kavramın aynı anda hem devreye soktuğu, hem gözden uzak tuttuğu küresel güç ilişkileri önem kazanmış, dolayısıyla da ulusal olanın dünya edebiyatındaki yeri genişlemiştir. Bu, bir kurum olarak edebiyatın, toplumlar arasındaki ilişkilerde, hiyerarşilerin ve kimliklerin ortaya çıkışı bağlamında önemli bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Aslında her türlü ulusçuluk tam da bu nedenle edebiyata içkindir. Pascale Casanova "DomiNasyon" başlıklı makalesinde "Uluslararası düzlemlerle ilişkili olgular bile, ancak ulusal edebiyat uzamının içinde anlaşılabilir. [...] Uluslararası yazarlar da toplumun ve tarihin ağırlığından kurtulmuş, sınırların iki yanına da sarkmış, sabit bir ulusal kimlikle özdeşleştirilmemiş varlıklar değildir" der. Yani "uluslararası" denen yazarlar da aslında tıpkı ötekiler gibi ulusal varlıklardır ve kendi tarihleriyle sınanmışlardır. Casanova'nın da belirttiği gibi, bu sınanma durumu ağırlıklı ulusal dillerinde yazan yazarların eserlerinde tezahür etmektedir.

Dünya edebiyatının tüm bu tanımları düşünüldüğünde, aslında işlevinin, ulusal edebiyatlardan kurulu bir sistemde ulus ötesi okuyucuya belirli temsilciler sunmak olduğu söylenebilir. Sistem hem bu yönüyle hem de Damrosch'un getirmiş olduğu yaklaşım düşünüldüğünde Nobel edebiyat ödüllerini anımsatmaktadır. Sonuçta, Nobel edebiyat ödülleri de okuyucularına çeşitli edebiyatlardan temsilciler sunmaktadır. Dünya edebiyatı gibi o da uluslar arasındaki iletişimi sağlamakta, özellikle farklı uluslardan okuyucularla yazarlar arasında köprü oluşturmaktadır. Bu bağlamda Nobel edebiyat ödülleri, bir değerlendirme sonucunda yazarlara “en iyi” sıfatını verdiği için tartışmalı bir konu olmayı sürdürmektedir. Eğer yazarlar seçilip ödüllendirilmeseydi, yalnızca jüri her sene çeşitli ülkelerin yazarlarının eserlerinden oluşan bir seçki hazırlasaydı, ortaya bir tür dünya edebiyatı antolojisi çıkacaktı. Şu anda bile yaygın Batı dillerindeki antolojilere baktığımızda birçok ismin Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni antolojinin editörlerinin Nobel jürisinin kararlarını desteklemeleri değil, Nobel Edebiyat Ödülü nezdinde tanınmışlık kazanmış olmalarıdır.

Dünya edebiyatının ortaya çıkışı ve gelişmesi temelde çeviri edebiyatının gelişmesiyle bağlantılıdır. Goethe'ye göre dünya edebiyatı, farklı ulusların ve kültürlerin ürettikleri metinlerin çeviri yoluyla herkese ulaştırılması, böylece karşılıklı anlayışı zenginleştirilmesi anlamına geliyordu (Strich 6-7). Martin Puchner'in “Dünyasal Edebiyat” başlıklı makalesinde belirttiği üzere, çevirinin Goethe için böylesine merkezi önemde olmasının bir nedeni, Almanya'nın dünya edebiyatına yapmasını istediği katkıyla ilgilidir. Goethe'nin Almanya için öngördüğü şey, dünya edebiyatı bağlamındaki çeviri kaynaklarını Almanya'nın sağlayacak olmasıdır (Strich 160). Aynı şekilde Damrosch da dünya edebiyatını “çeviriden faydalanan edebiyat” olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında dünya

edebiyatı, Puchner'in de belirttiği gibi, yalnızca yazılan değil, ulusötesi bağlamda dolaşıma sokulan bir edebiyattır. Nobel edebiyat ödülleri de bu üretim ve yaygınlaştırma sürecinde dünya edebiyatına katkıda bulunmaktadır.

Nobel edebiyat ödülleri ve dünya edebiyatı etrafında şekillenen başka bir tartışma konusu, ikisinin de Avrupa merkezli bir sistem olmasıdır. Dünya edebiyatının Batı kanonunu norm olarak kabul etmesi ve bütün diğer edebiyatları bu normu merkeze alarak değerlendirmesi eleştirel çevrelerde tartışılmaktadır. Nobel edebiyat ödülleri bu konuda dünya edebiyatından ayrılmaktadır. Çoğunlukla Avrupa merkezli ya da Batı'ya dönük olsalar da seçici üyeler dışarıdan gelen eleştiriler sonucunda bunu fark ederek ödülü verirken diğer ülkeleri de hesaba katma eğilimine girmişlerdir. Sonuçta dünya edebiyatında da Nobel edebiyat ödülleri de sınırlı bir bakış açısı vardır. Örneğin, bir dünya edebiyatı antolojisini oluştururken seçkiyi yapan editör ile Nobel edebiyatı ödülünü verip yazarı popüler kılan jüri arasında belli bakış açısı farklılıkları olabilir, fakat sistemin kuruluş şekli benzerdir. O zaman da bir okurun "bir yazarın eserleri çevrilmediyse ve bir dünya edebiyatı antolojisinde yer almadıysa o eserlerin dünya edebiyatı bağlamında okunmaya değer değil midir" sorusunu sorma hakkı doğmaktadır.

The Norton Anthology of World Literature'ın editörlerinden Martin Puchner, dünya edebiyatı etrafında gelişen tartışmaları da dikkate alarak yeni bir terim üretmiştir: "dünyasal edebiyat" (*worldly literature*). Bu terimin çıkışı Puchner için "Dünya edebiyatı her zaman 'bütünden az olan' ise, üstelik bu niteliği yalnızca pratik nedenlerden kaynaklanmıyorsa, kavramsal düzeyde onun sınırlarını nasıl tanımlamalıyız" (Puchner 156) sorusunun cevabıdır. Puchner bu sınırları "Dünya edebiyatı, dünyayla ilintili olduğu ölçüde edebiyattır" (156) diyerek belirlemiştir.

Puchner'e göre edebiyat, dünya hakkında bir öykü anlatmayı amaçladığı ölçüde dünyasaldır.

Puchner'e göre, dünyasal edebiyat "Lionel Trilling'in 'edebiyat ile siyasetin buluştuğu karanlık ve kanlı kesişme noktaları' adını verdiği noktalarda bulunmaktadır" (158-59). Bu açıdan bakıldığında da Nobel edebiyat ödülllerinin "dünyasal edebiyat" nosyonuna epey yakın olduğu görülmektedir. Bugüne kadar Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış yazarların hepsi dünya ile ilgili bir şey anlatmaktadır. Nobel edebiyat ödülüne layık görülmüş yazarların siyasal duruşlarının edebi eğilimlerinin önüne geçmesi ve bu yazarların çoğunlukla muhalif olanların arasından seçilmesinin nedeni budur. Dünya bu yazarları tıpkı dünyasal edebiyatta olduğu gibi dört bir yandan kuşatmıştır; eserleri dünyasal amaçlara hizmet etmektedir.

Özetleyecek olursak, dünya edebiyatı da Nobel edebiyat ödülleri de ulusçulukla ve siyasi güç ilişkileriyle yakından ilgilidir. İkisinin de merkezinde çeviri vardır; çeviriden beslenmektedirler. İkisi de ulus ötesi okur açısından iletişimi sağlayabilmektedirler. İkisinde de bir seçim söz konusu olduğu için seçimi yapanların bakış açıları ve bağlı oldukları disiplinler, haklarındaki eleştirilerin temel kaynağıdır. Herhangi bir yazar Nobel Edebiyat Ödülü'nü alacağına kendisi karar veremediği gibi, dünya edebiyatına girip giremeyeceğini de kendisi belirleyemez. Bunun için yetenekli çevirmenlere, akademik araçlara ve ilgili okurlara ihtiyaçları vardır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Nobel edebiyat ödüllерinin incelenmesinin nedeni, daha önce de belirtildiği gibi, ödülün okurlar üzerindeki etkisiydi. Bu etkiyi tam olarak kavrayabilmek için önce ödülün nasıl bu kadar çok konuşulan ve tartışılan bir ödül haline geldiği sorusuna cevap arandı. İlk aşamada belli sorular saptandı.

Sorulardan ilki Nobel edebiyat ödüllерinin kim tarafından verildiğiydi. Bu soru ışığında İsveç Akademisi'nin yapısı incelendi. İnceleme sonucunda gelinen noktada asıl sorunun kaynağının İsveç Akademisi'nin muhafazakâr yapısı olduğu tespit edildi. Şöyle ki, İsveç Akademisi üyeliklerinin süreleri ömür boyu olduğu, dolayısıyla da ödülü veren kurum aslında yıllar içinde pek de değişmediği için seçimleri, ödüllер verilmeye başlandıktan bir süre sonra eleştirilmeye başlanmıştır. Çünkü yüz yılı aşkın süredir verilen bu uluslararası ödül edebiyat zevkleri ve edebiyata bakış açıları yıllar içinde çok da değişmeyen bir topluluk tarafından verilmektedir. Bu topluluğun üyelerine tek tek baktığımızdaysa, üyelerin aynı üniversitelerde bulunmuş olduklarını ve her birinin toplumun elit kesiminden seçildiğini görmekteyiz. Bu da değerlendirme aşamasında yazarları eleme kriterlerini etkilemiş ve sonuç olarak ödüle layık görülen yazarlar da çoğunlukla ülkelerinin elit tabakalarından seçilmişlerdir. Türkiye'den buna en iyi örnek, ödülü yıllardır aday gösterilen Yaşar Kemal yerine "beyaz Türk" olarak anılan Orhan Pamuk'un almış olmasıdır. Elbette tek etmen İsveç Akademisi'nin yapısı ve üyelerinin özellikleri değerildir.

Diğer etmenler belirlenmeye çalışılırken adayları değerlendirme sürecinde hangi aşamalardan geçildiği ve bu aşamalarda hangi kriterlere göre hareket edildiği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, Alfred Nobel'in vasiyeti temel alınarak beş kriter

çıkarılmıştır. Bu beş kriterden en değişken olan "ideal" olma şartı üzerinde durulmuş, kendisi de Akademi üyesi olan Espmark'ın sınıflandırmasına göre bu kriterin yıllar içinde nasıl değiştiği ortaya çıkarılmıştır. Kjell Espmark'ın sınıflandırmasının ana başlıkları altında kendi yaptığımız gözlemler karşılaştırılarak aslında bu değişikliğin yıllara, adaylara göre değil daimi sekreterlerin kim olduğuna bağlı olarak değiştiği saptanmıştır. Yani temelde değişen kriterlerden çok daimi sekreterler ve onların bakış açılarıdır.

İsveç Akademisi üyelerinin, adayları değerlendirirken karşılaştığı bir başka sorun ise dil engelidir. Adayların çalışma alanlarına bakıldığında Fransızca, Almanca, Çince gibi diller dışında çok çeşitli dillerin çalışılmadığı görülmektedir. Bu da Türkçe, Danca, Yiddiş dili gibi çok bilinmeyen dillerde yazılan eserlerin sağlıklı değerlendirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. O aşamada Akademi üyeleri çevirilere ve hazırlanan raporlara başvurmaktadırlar. Fakat o zaman da çevrilmeyen eserlerin yalnızca bir raporla değerlendirilmesi gerekmektedir. Nobel edebiyat ödüllerinin yazarın bir eserine değil bütün edebi katkılarına verildiği düşünülürse bir raporla bir yazarın tüm edebi verimini tartma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu da Nobel edebiyat ödülleri gibi uluslararası bir ödülün verilmesi için yeterli olmamaktadır.

Akademi üyeleri çeviriden beslendiği gibi, çeviri edebiyatı da Nobel edebiyat ödüllerinden beslenmektedir. Çünkü ödüle layık görülen yazarın eserleri ödülü aldıktan kısa bir süre sonra çeşitli dillere çevrilmekte, yazar dünya edebiyatında yerini almaktadır. Böylece İsveç Akademisi aslında seçtiği yazarlarla dünya edebiyatına da katkıda bulunmaktadır. Özellikle ulusçuluk, siyaset, güç ve dil ilişkileri düşünüldüğünde Nobel edebiyat ödülleri ve dünya edebiyatının benzer yanları olduğu görülebilir. Para ödülü ve yazarların bir değerlendirmeden geçtikten

sonra "en iyi" sıfatını kazandıkları görmezden gelinirse, Nobel kurumunun da dünyanın çeşitli ülkelerinden yazarlara "Nobel" etiketi vererek tıpkı çeşitli dünya edebiyatı antolojileri gibi bir seçki oluşturdukları söylenebilir. Bu seçkinin dünya edebiyatı antolojilerinden tek farkı yıllarca tek bir kurumun aldığı kararlara bağlı olması olabilir. Bunun dışında, aslında dünya edebiyatının işlevi de tıpkı Nobel edebiyat ödülleri jürisi gibi okuyucuya farklı ülkelerden temsilciler sunmaktır.

Asıl sorun, yalnızca Nobel edebiyat ödüllерinin değil, özellikle edebiyat alanında tüm ödüllerin ve bir seçim içerdiği için dünya edebiyatının ortak sorunudur. Çünkü dünya genelindeki yazarların eserlerini şu veya bu gerekçeyle seçip bir seçkinin ya da sistemin içine koymak aslında edebiyatın yapısına aykırıdır. Çünkü edebiyatın her yerde herkesçe benimsenmiş bir değerlendirme ölçütü yoktur. Elbette ki bazı yazarlar edebiyata, görünür şekilde diğer yazarlardan daha fazla katkıda bulunmuşlardır. Fakat bu yazarların katkıları birkaç kişinin ya da birkaç topluluğun kararı neticesinde belirlenemez. Yazarların eserlerinin değerlendirme süreci tarih içerisinde gelişen bir olgudur. Ayrıca iki farklı kültürden yazarı/şairi aynı değerlendirme sistemi içinde karşılaştırmak yalnızca milli kültürler ve yapılar bağlamında mümkündür. İsveç Akademisi de her karar verdiğiğinde aslında bu bağlamdan kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadır.

Peki, Nobel kurumunun sürekli eleştirilen yapısı nasıl değiştirilebilir? Elbette bunun en geçerli yolu İsveç Akademisi'nin iç yapısını değiştirmektir. Fakat bu yapı, kralın oluşturduğu bir yapı olduğu için bu, temelde zor görünen bir çözüm yoludur. Onun yerine dünyanın çeşitli yerlerinden gelen mektupları değerlendirip eserlerin kısa listesinin oluşmasında ve bu eserlerin okunup incelenmesinde yetkin olan Nobel komitesinin üyeleri her sene ya da diğer ödüllerde olduğu gibi üç ya da beş yılda bir değiştirilmeli, böylece jüri içindeki düşüncelerin çeşitliliği sağlanabilir. Ya da en

başa dnlmeli, Alfred Nobel'in belirttiği şart yeniden dikkate alınarak ödül ekonomik durumu iyi olmayan yazarlara verilmeli ve bu yazarların kendilerini eserlerine adayıp dünya edebiyatı literatürüne daha çok eser vermelerine zemin hazırlanmalıdır. Bunun için de kurum kraldan bağımsız bir enstitü haline gelmeli, yalnızca yazarlardan ve edebiyatçılardan oluşan bir topluluk tarafından kontrol edilmelidir.

Sonuç olarak, Nobel kurumunun yapısı seneler içinde değişmese ve her sene başka eleştirilere maruz kalacak olsa da sırf bu kadar tartışmalı bir ödül olduğu için bile dl alan yazarların eserleri çevrilmeye devam edecek ve Nobel edebiyat dlleri dünya edebiyatı içerisindeki işlevini sürdürecektir. Fakat bu işlevi devam ettirirken, İsveç Akademisi yeni bir dünyada eski bir oyun oynamaya çalıştığı için her geçen yıl seçimlerin nedenini anlamak günümüz okuyucusu için daha karmaşık bir hale gelecektir.

EK A

Nobel Edebiyat Ödülü Alan Yazarların Ülke, Dil ve Alanları

1901-2012 yılları arasında ödül alan yazarların hangi ülkeden olduklarını, hangi dilde ve hangi türlerde eser verdiklerini gösteren bu tablo, Nobel ödüllerinin resmi sitesindeki bilgiler derlenerek hazırlanmıştır. Yazarların ürün verdiği tür/alanların sıralaması alfabetik olarak verilmiştir.

Ödül aldığı yıl	Yazarın Adı	Ülkesi	Dili	Ürün verdiği tür/alan
1901	Sully Prudhomme	Fransa	Fransızca	deneme, şiir
1902	Theodor Mommsen	Almanya	Almanca	hukuk, tarih,
1903	Bjørnstjerne Bjørnson	Norveç	Norveççe	roman, şiir, tiyatro
1904	Frédéric Mistral	Fransa	Oksitanya dili	dilbilim, şiir,
1904	José Echegaray	İspanya	İspanyolca	tiyatro
1905	Henryk Sienkiewicz	Polonya	Lehçe	roman
1906	Giosuè Carducci	İtalya	İtalyanca	şiir
1907	Rudyard Kipling	İngiltere	İngilizce	öykü, roman, şiir
1908	Rudolf Christoph Eucken	Almanya	Almanca	felsefe
1909	Selma Lagerlöf	İsveç	İsveççe	öykü, roman
1910	Paul von Heyse	Almanya	Almanca	öykü, roman, şiir, tiyatro

1911	Maurice Maeterlinck	Belçika	Fransızca	deneme, şiir tiyatro
1912	Gerhart Hauptmann	Almanya	Almanca	roman, tiyatro
1913	Rabindranath Tagore	Hindistan	Bengalice	müzik, öykü, roman, şiir, tiyatro
1915	Romain Rolland	Fransa	Fransız	roman
1916	Verner von Heidenstam	İsveç	İsveççe	roman, şiir
1917	Karl Adolph Gjellerup	Danimarka	Danca	şiir
1917	Henrik Pontoppidan	Danimarka	Danca	roman
1919	Carl Spitteler	İsviçre	Almanca	şiir
1920	Knut Hamsun	Norveç	Norveççe	roman
1921	Anatole France	Fransa	Fransızca	roman, şiir
1922	Jacinto Benavente	İspanya	İspanyolca	tiyatro
1923	William Butler Yeats	İrlanda	İngilizce	şiir
1924	Władysław Reymont	Polonya	Lehçe	roman
1925	George Bernard Shaw	İrlanda	İngilizce	eleştiri, tiyatro
1926	Grazia Deledda	İtalya	İtalyanca	roman, şiir
1927	Henri Bergson	Fransa	Fransızca	felsefe

1928	Sigrid Undset	Norveç	Norveççe	roman
1929	Thomas Mann	Almanya	Almanca	deneme, öykü, roman
1930	Sinclair Lewis	ABD	İngilizce	öykü, roman, tiyatro
1931	Erik Axel Karlfeldt	İsveç	İsveççe	şiiir
1932	John Galsworthy	İngiltere	İngilizce	roman
1933	Ivan Bunin	Rusya, Fransa	Rusça	öykü, şiiir, roman
1934	Luigi Pirandello	İtalya	İtalyanca	öykü, roman, tiyatro,
1936	Eugene O'Neill	ABD	İngilizce	tiyatro
1937	Roger Martin du Gard	Fransa	Fransızca	roman
1938	Pearl S. Buck	ABD	İngilizce	roman
1939	Frans Eemil Sillanpää	Finlandiya	Fince	roman
1944	Johannes Vilhelm Jensen	Danimarka	Danca	şiiir
1945	Gabriela Mistral	Şili	İspanyolca	şiiir
1946	Hermann Hesse	İsviçre	Almanca	roman, şiiir
1947	André Gide	Fransa	Fransızca	deneme, roman
1948	T. S. Eliot	İngiltere	İngilizce	şiiir
1949	William Faulkner	İngiltere	İngilizce	öykü, roman
1950	Bertrand	İngiltere	İngilizce	felsefe

1951	Russell Pär Lagerkvist	İsveç	İsveççe	öykü, roman, şiir, tiyatro
1952	François Mauriac	Fransa	Fransızca	öykü, roman
1953	Winston Churchill	İngiltere	İngilizce	deneme, hatırat, tarih
1954	Ernest Hemingway	ABD	İngilizce	öykü, roman, senaryo
1955	Halldór Laxness	İzlanda	İzlandaca	öykü, roman, şiir, tiyatro
1956	Juan Ramón Jiménez	İspanya	İspanyolca	şiir
1957	Albert Camus	Fransa	Fransızca	deneme, felsefe, öykü, roman, tiyatro
1958	Boris Pasternak	Sovyetler Birliği	Rusça	çeviri, roman, şiir
1959	Salvatore Quasimodo	İtalya	İtalyanca	şiir
1960	Saint-John Perse	Fransa	Fransızca	şiir
1961	Ivo Andrić	Yugoslavya	Sırp-Hırvat Dili	öykü, roman
1962	John Steinbeck	ABD	İngilizce	öykü, roman, senaryo
1963	Yorgos Seferis	Yunanistan	Yunanca	şiir
1964	Jean-Paul Sartre	Fransa	Fransızca	eleştiri, felsefe, roman, senaryo, tiyatro,

1965	Mihail Şolohov	Sovyetler Birliği	Rusça	roman
1966	Shmuel Yosef Agnon	İsrail	İbranice	öykü, roman
1966	Nelly Sachs	Almanya	Almanca	şiiir, tiyatro
1967	Miguel Ângel Asturias	Guatemala	İspanyolca	roman, şiiir
1968	Yasunari Kawabata	Japonya	Japonca	öykü, roman
1969	Samuel Beckett	İrlanda	İngilizce ve Fransızca	roman, şiiir, tiyatro
1970	Aleksandr Soljenitsin	Rusya	Rusça	roman
1971	Pablo Neruda	Şili	İspanyolca	şiiir
1972	Heinrich Böll	Almanya	Almanca	öykü, roman,
1973	Patrick White	Avusturya	İngilizce	öykü, roman, şiiir
1974	Eyvind Johnson	İsveç	İsveççe	roman
1974	Harry Martinson	İsveç	İsveççe	roman, şiiir, tiyatro
1975	Eugenio Montale	İtalya	İtalyanca	şiiir
1976	Saul Bellow	Kanada	İngilizce	öykü, roman
1977	Vicente Aleixandre	İspanya	İspanyolca	şiiir
1978	Isaac Bashevis Singer	İngiltere	Yiddiş dili	anı, öykü, roman
1979	Odisseus Elitis	Yunanistan	Yunanca	şiiir
1980	Czesław Miłosz	Polonya, Amerika	Lehçe	deneme, şiiir

1981	Elias Canetti	Bulgaristan, İngiltere	Almanca	anı, deneme, roman, tiyatro
1982	Gabriel García Márquez	Kolombiya	İspanyolca	öykü, roman, senaryo
1983	William Golding	İngiltere	İngilizce	roman, şiir, tiyatro
1984	Jaroslav Seifert	Çekoslovakya	Çekçe	şiir
1985	Claude Simon	Fransa	Fransızca	roman
1986	Wole Soyinka	Nijerya	İngilizce	roman, şiir, tiyatro
1987	Joseph Brodsky	Sovyetler Birliği, İngiltere	İngilizce, Rusça	şiir
1988	Necib Mahfuz	Mısır	Arapça	roman
1989	Camilo José Cela	İspanya	İspanyolca	öykü, roman
1990	Octavio Paz	Meksika	İspanyolca	deneme, şiir,
1991	Nadine Gordimer	Güney Afrika	İngilizce	deneme, öykü, roman
1992	Derek Walcott	Saint Lucia	İngilizce	şiir
1993	Toni Morrison	İngiltere	İngilizce	roman
1994	Kenzaburō Ōe	Japonya	Japonca	öykü, roman
1995	Seamus Heaney	İrlanda	İngilizce	şiir
1996	Wisława Szymborska	Polonya	Lehçe	şiir
1997	Dario Fo	İtalya	İtalyanca	tiyatro
1998	José Saramago	Portekiz	Portekizce	roman, şiir, tiyatro

1999	Günter Grass	Almanya	Almanca	roman, şiir, tiyatro
2000	Gao Xingjian	Çin, Fransa	Çince	eleştiri, roman, tiyatro
2001	V. S. Naipaul	İngiltere	İngilizce	deneme, roman,
2002	Imre Kertész	Macaristan	Macarca	roman
2003	J. M. Coetzee	Güney Afrika	İngilizce	deneme, çeviri, roman
2004	Elfriede Jelinek	Avusturya	Almanca	roman, tiyatro
2005	Harold Pinter	İngiltere	İngilizce	tiyatro
2006	Orhan Pamuk	Türkiye	Türkçe	deneme, roman
2007	Doris Lessing	İngiltere	İngilizce	anı, roman, şiir, tiyatro
2008	J. M. G. Le Clézio	Fransa	Fransızca	çeviri, deneme, öykü, roman
2009	Herta Müller	Almanya	Almanca	roman, şiir
2010	Mario Vargas Llosa	İspanya	İspanyolca	deneme, öykü, roman, tiyatro
2011	Tomas Tranströmer	İsveç	İsveççe	çeviri, şiir
2012	Mo Yan	Çin	Çince	öykü, roman
2013	Alice Munro	Kanada	İngilizce	öykü

EK B

Akademi Üyeleri

2013 yılı itibariyle Akademi'de yer alan isimler koltuk sırasına göre şu şekildedir:

1. Koltuk- Lotta Lotass: Karşılaştırmalı Edebiyat doktorasına sahip olan Lotass, edebiyat profesörü ve denemecidir. 2009 yılından bu yana Akademi'nin 1 numaralı koltuğunda oturmaktadır.

2. Koltuk- Bo Ralph: 1999 yılında Akademi'ye seçilmiş olan Bo Ralph, Göteborg Üniversitesi'nde İskandinav dilleri profesörüdür.

3. Koltuk- Sture Allén: Göteborg Üniversitesi'nde İskandinav dilleri çalışmıştır. 1980 yılından beri İsveç Akademisi'nin üyesi olan Allén, dilbilimci ve Göteborg Üniversitesi'nin fahri profesörüdür.

4. Koltuk- Anders Olsson: 2008 yılından bu yana 4 numaralı koltukta oturan Olsson yazar, eleştirmen ve Stockholm Üniversitesi'nde edebiyat tarihi profesörüdür.

5. Koltuk- Göran Malmqvist: 1985 yılında Akademi'ye seçilen Malmqvist dilbilimci, edebiyat tarihçisi, çevirmen, Stockholm Üniversitesi'nde fahri profesör ve sinolojisttir. Özellikle modern Çince üzerine çalışmalar yapmaktadır.

6. Koltuk- Tomas Riad: 2011 yılında Akademi'ye katılan Riad, Stockholm Üniversitesi'nde İskandinav dilleri profesörüdür.

7. Koltuk (Boş)

8. Koltuk- Jesper Svenbro: 2006 yılından itibaren Akademi'de bulunan Svenbro, şair ve Antik Yunan dilinde uzmanlaşmış bir dilbilimcidir. Aynı zamanda Paris'teki Louis Gernet Merkezi üyesidir.

9. Koltuk- Torgny Lindgren: Birçok ödüle sahip olan yazar, 1991 yılından beri Akademi üyesidir. Siyasi hiciv türünde romanları bulunmaktadır.

10. Koltuk- Peter Englund: 2002 yılından beri Akademi’de olan Englund yazar ve tarihçidir. Aynı zamanda 2009 yılından bu yana, Akademi’de daimi sekreterlik görevini sürdürmektedir.

11. Koltuk- Ulf Linde: Sanat eleştirmeni, yazar, müze müdürü ve caz müzisyeni olan Linde, 1977 yılından beri Akademi’nin 11 numaralı koltuğunda oturmaktadır.

12. Koltuk- Per Wästberg: 1997 yılında Akademi’ye seçilmiş olan Wästberg bir yazar ve 1980 yılından bu yana Avrupa Sanat ve Bilimler Akademisi üyesidir.

13. Koltuk- Gunnel Vallquist: Yazar ve çevirmen olan Vallquist, 1982’den beri Akademi’de bulunmaktadır ve Akademi’nin en yaşlı (95) üyesidir.

14. Koltuk- Kristina Lugn: Şair ve oyun yazarı olan Lugn, 2006 yılında Akademi’ye seçilmiştir.

15. Koltuk- Kerstin Ekman: Detektif romanları yazan Ekman, 1978 yılında Akademi’ye seçilmiş, 1989 yılında Salman Rüşdi’ye yapılan ölüm tehdidi tartışmaları sonucunda Akademi’den ayrılmıştır. Fakat Akademi kuralları gereği, pasif de olsa üyeliği ömür boyu devam edecektir.

16. Koltuk- Kjell Espmark: 1981 yılında Akademi’ye seçilmiş olan Espmark yazar ve edebiyat tarihçisidir.

17. Koltuk- Horace Engdahl: Yazar, edebiyat tarihçisi, eleştirmen ve İskandinav edebiyatı profesörü olan Engdahl, Akademi’ye 1977 yılında seçilmiş, 1999-2009 yılları arasında kurumun geçici sekreterliğini yapmıştır.

18. Koltuk- Katarina Frostenson: 1992 yılından beri Akademi üyesi olan Frostenson yazar ve şairdir. Editörlük de yapan yazar, Akademi tarihindeki beşinci kadın üyedir.

KAYNAKÇA

“All Nobel Prizes in Literature”. 9 Eylül 2013

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/index.html

(bit.ly/1edEMpB)

Beecroft, Alexander. “World Literature without a Hyphen”. *New Left Review* 54

(Kasım-Aralık 2008): 84-88.

Casanova, Pascal. *Dünya Edebiyat Cumhuriyeti*. Çev. Saadet Özen ve Filiz

Deniztekin. İstanbul: Varlık Yayınları, 2010.

Çakmak, Emrah Efe, ed. *Dünya Edebiyatı Deyince: Aralıkta Edebiyat Sempozyumu*

Bildirileri. İstanbul: Varlık Yayınları, 2009.

Damrosch, David. “Aralıkta Dünya Edebiyatı”. Çakmak, ed. 9-19

Espmark, Kjell. “The Nobel Prize in Literature”. Ed. Agneta Wallin Levinovitz ve

Nils Ringertz

“Facts on the Nobel Prize in Literature”. 3 Eylül 2013.

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/facts/literature/

(<http://bit.ly/1cHMFlt>)

Feldman, Burton. *The Nobel Prize: A History of Genius, Controversy, and*

Prestige. New York: Arcade Publishing, 2001.

Goethe, Johann Wolfgang von. *Conversations with Eckermann*. Çev. John Oxenford.

San Francisco: North Point, 1984.

“How Nobel Laureates in Literature Are Chosen.” 30 Eylül 2013.

http://www.svenskaakademien.se/en/the_nobel_prize_in_literature/nobel_prize_in_literature/how_nobel_laureates_in_literature_are_chosen

http://www.svenskaakademien.se/en/the_nobel_prize_in_literature/nobel_prize_in_literature/how_nobel_laureates_in_literature_are_chosen

(<http://bit.ly/1boyKnc>)

“Joseph Epstein: The Nobel Prize for Political Literature”. 12 Temmuz 2013.

<http://online.wsj.com/article>

[SB10000872396390444799904578054821709524326.html](http://online.wsj.com/article/SB10000872396390444799904578054821709524326.html)

(<http://online.wsj.com/1fxm75Y>)

Levinovitz, Agneta Wallin ve Nils Ringertz, ed. *The Nobel Prize: The First 100 Years*. River Edge, NJ: Imperial College Press, 2001.

Lewis, S. Feuer, ed. *Marx and Engels: Basic Writings on Politics and Philosophy*. Garden City, N.Y: Doubleday, 1959.

“The Nobel Prize in Physiology or Medicine, 1901-2000”. 9 Mart 2013.

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/medicine/lindsten-ringertz-rev/index.html> (<http://bit.ly/16dVYrB>)

“The Nobel Prize in Literature 1901”. 9 Mart 2013.

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1901/>

(<http://bit.ly/1ajfu6G>)

“Nomination and Selection of Literature Laureates”. 16 Mart 2013.

<http://www.nobelprize.org/nomination/literature/> (<http://bit.ly/17N3fAR>)

”Nomination Database - Literature”. (1902) 28 Ağustos 2013.

<http://www.nobelprize.org/nomination/literature/nomination.php?string=1902&action=simplesearch&submit.x=-439&submit.y=-732&submit=submit>

(<http://bit.ly/17N3fAR>)

“Nomination Database - Literature”. 12 Eylül 2013.

<<http://www.nobelprize.org/nomination/literature/nomination.php?action=show&showid=918> (<http://bit.ly/GzBlgA>)

”Nomination Database - Literature”. 1 Eylül 2013.

<http://www.nobelprize.org/nomination/literature/nomination.php?string=1914>

[&action=simplesearch&submit.x=-439&submit.y=-732&submit=submit](#)

(<http://bit.ly/1edJnb8>)

“Nomination Database - Literature”. *Nobelprize.org*. 1 Eylül 2013.

<http://www.nobelprize.org/nomination/literature/nomination.php?action=simplesearch&string=1925&start=21> (<http://bit.ly/13cCYZi>)

Owen, Stephen. “Stepping Forward and Back: Issues and Possibilities for ‘World

Poetry.’” *Modern Philology*. 100.4 (Mayıs 2003). 90-100.

Puchner, Martin. “Dünyasal Edebiyat”.. Çakmak, Emrah Efe, ed. 151-67.

“Sinclair Lewis - Nobel Lecture: The American Fear of Literature”. 6 Temmuz

2013. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1930/lewis-lecture.html (<http://bit.ly/18BdYtq>)

Strich, Fritz. *Goethe and World Literature*. Çev. C.A.M. Sym. New York: Hafner, 1949.

”The Norwegian Nobel Committee”. 9 Mart 2013.

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/committee/
(<http://bit.ly/15L5N2K>)

“The Power Politics of the Prize”. 30 Kasım 2013.

<http://reason.org/news/primer/the-power-politics-of-the-prize>

(<http://bit.ly/170FbWh>)

